

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott

— Budapest, november hó 26. —

Krónika.

Családtörténeti dolgok.

— nov. 24.

Olyan régen volt már, talán két esztendeje is van, hogy nem tudom, valósággal a magam gondolatát irtam-e le, vagy pedig csak »nachempfindtam«-e, amikor ezen a helyen azt az állítást kockáztattam meg, hogy tulajdonképpen csak az az igazi dráma, ami családtörténelem. Az Átreuszfiak családtörténetéből élt a három görög tragédiairó, Shakespeare minden tragédiája családi eset a veronai kisvárosiasan böllenkedő perpatvartól kezdve fel egészen a vérfertőzöt megterölni nem tudó vagy nem merő Hamletig. Az együgyü Lear, a még ostobább Othello, a felesége hajszolta Macbeth a maguk házi életét fordítják kifelé, azért érdekesek és a királytragédiák is csak a történetbuvár vagy a filozófus előtt volnának fontosak, ha nagyszerűen rapszódikus összefüggésükben meg nem éreznék a leg-egyszerűbb elme is a dráma mulhatatlan alaperejét: a világ egyik legnagyobb házának, a Plantagenet-családnak az elbukását. Jánostól Richárdig tulajdonképpen csak egy a hős, a sisakján planta genistát, rekettyegalyat tornajelül viselő normann kóbor lovagnak, Godofrédnak a vére, törvényesen vagy törvénytelenül úgy, hogy megpendül ez a hur Oroszlánszívű Richárd fattyának a szimbólikusan szimpátikussá tett fellépésén és teljes akkordban, megnyugtató jövőigéressel pihen el, amikor a családja vérétől párolgó kezű Richárdra élkövetkezik Richmond.

Csak az az igazi dráma, ami családok történetével foglalkozik. Még a tömegdrámák nagyszerűségéből sem hagyható ki Coriolanus anyja és Caesar felesége. Alvingné pedig csak ködösen megsejtett, talán szándékosan hőst kerülő értelmezése ennek a mellőzhetetlen érdekességkövetelésnek.

A családi élet tehát az, ami legelsőbben, leginkább érdekel bennünket a szinpadon is, meg a szinpadot jelentő sárgombócson is. A mások családi ügyei a legérdekesebbek a számunkra, főképpen pedig a két szélsőséges esetben: ha egészen közel folynak le, vagy pedig ha nagy távolságban, misztikumnak és tradíciók szerzette homálynak a ködében játszódnak le. A feleségedet a legjobban a szomszédasszony kalapja érdekli, engem az olasz-török háborúnál is jobban leköt az az esemény, hogy Ferkót, vagy Janit, szóval a kenyeres-pajtásomat már megint megcsalta a felesége, vagy

pedig kidobta valami szerencsétlen, félreérthetetlen helyzet elé állított férj, de édes mindnyájunkat egyetemesen és az idegeink alapjáig érdekel a világ nagyjainak a családi élete. Ezért unalmas a köztársaság tüstént, amint nem a gavallér Faure vagy Casimir-Périer az elnöke, hanem a montélimari anyának szerető, csendes, jó Loubet fia.

Ha végignézek ennek az eddigi színházi szezonnak a szinlapjain, azt látom, hogy csakugyan valamelyest igaz lehet ez az állításom, valószínű tehát, hogy igaz akkor is, amikor kezdem megérteni, hogy a német trónörökösnek a kancellárral való viselt dolga a világot sem Marokkó miatt érdekesebb annyira, mint inkább azért, mert családi ellentét kerekedett ki belőle apa és fiú között. Mi az a Marokkó? Abból csak világháború lehetett volna, de a trónörökös szobafogságot kapott a páholy bársonyának a csapkodása miatt.

A Habsburgoknak a most mult napokban szintén megvolt az az érdekessége, amelylyel nem mint dinasztia, hanem mint a nagy és fontos távolságban álló család keltette fel az egész világ érdeklődését. A Burg Ferdinánd romantikus története.

Ferdinándnak a király vissza fogja ismét adni a főhercegi rangját, Burg Ferdinándból ismét Ferdinánd Károly főherceg lesz, Czuber Berta rangot kap és a Habsburg-család morganatikus házasságainak a szép és szimpátikus megható története újabb kék virágát termi meg a romantikának. A meráni postáskisasszony története, meg az Orth-legenda — mind a kettő kész, sujel a jövő drámaírója számára — ismétlődik meg és így mostanában, Erzsébet napja körül fon újabb arany glóriát egy mindent megértő és mindent megbocsátó fejnek az ezüstösen fehér halántékára. Azt mondják, hogy Ferencz József király tradíciós erővel érzi a Habsburgok minden történeti multját, nemcsak mint uralkodó, hanem mint családfő is. Valóban, Ferencz József nemcsak a származása, hanem a lelke szerint is a legtökéletesebb arisztokrata, olyan örökkévaló példája a gentleman-nek, aki boldog országok szerencsés végzete szerint el is rendeltetett arra a helyre, amely megilleti: két birodalom trónusára. Akárhogyan nézek is vissza a világtörténelemben, sehol semmiféle dinasztiaiban sem lelek uralkodót, akinek az egyénisége, a teljessége úgy betöltené a grandseigneur fogalmát, mint Ferencz József. Örök és klasszikus példaképe marad a szó legnemesebb értelmében vett urnak, aki nemcsak a születése, hanem a lelke teljessége szerint is arisztokrata.

Arisztosz görögül... megint csak az a hófehér, bus árnyék imbolyog itt körülöttem... annyit jelent, hogy: a legjobb. És tizenkét lusztrumon tul való uralkodásában Ferencz József két ország gondjának a sulyán át, a maga életének a bus szerencsétlenségein keresztül, a családfő köteles és bölcs szigorúságában is mindig ilyen arisztosz volt. A kiválasztottan legjobb ember.

Teljes és hajthatatlan öre minden törvénynek, tehát a saját családja házi törvényeinek is, de tul szinte emberfeletti kötelességeken, tul a történelmi felelősség teljes tudatán mindig tökéletes meleggel ragyogott keresztül a szive is. Nem kell fátylat vetni a multakra, ez csak szállóigének jó és minden szállóige csak félig igazság, tehát félig hazugság is. A Burg Ferdinánd rangjavesztettségének, azután pedig újból való resztituálásának a történetében van benne a királynak az egész lelke és az egész szive. Alkonyodó napjainak a harmadik koronája ez a történet, a Burg Ferdinánd névnek alig pár napra terjedő története.

Ha majd az idő rostája multtá szüri át a jelent, itt vár a jövő történetírójára és a jövő drámaköltőjére a legszebb feladat. Mert történetnek is, drámának is egyaránt nagyszerű a Ferencz József élete.

Paganel.

Párviadal.

Mondod: szivig beteg vagy és keserű a szád?

Mondom: ha jégvirágaidat leolvasztanád...

Mondod: szerelmi kinből sok volt már, ami volt?

Mondom: szerelmi kinből elég sohase volt!

Mondod: gonosz a napfény s alattomos a hold?

Mondom: mit még rabolhatsz: rabold szivem, rabold!

Mondod: a kéj elárul s a forró láz lehül?

Mondom: szent, aki elmegy, de jó, aki leül...

Mondod: a kézsimitás halotti induló?

Mondom: halottas házban zokogni, ó, mi jó.

Mondod: elájult szived lakat az ajkadon?

Mondom: a sziveddel csókolj! s ajkaddal verj agyon!

Mondod: régi szerelmek avarján nő a fény?

— A tetszhalál halálos betegség! — mondom én:

Az ember ajka néma s keresztbe tett kezét nem feszitheti szét.

Somlyó Zoltán.

A levelezés nem más, mint beszélgetés a távollévőkkel. Ha akarom, Virgilius és Shakespeare leveleznek velem. Az írók ezért rossz levélírók.

Halálosan szerelmes. Igen, a nagy és mély szenvedélyek a halálba sietnek. Az élet a kis dolgoké.

Az Ofélia-szanatórium.

Irta: CHOLNOKY VIKTOR.

(Falusi háznak a barátságos, vadszölővel befuttatott tornácza. Középen egy pár lépcső a feljáró, ettől balra a fal mellett hosszú, vaskaru fapad, jobbra egyszerű X-lábu asztal, mellette három szék. Az asztal mellett ül a *körorvos* és lassan, nagy deliciaival szivogatja a papirszipkába dugott ötös kubáját. Középtermetű, kissé hizásnak induló, barnaszakállu, ötvenéves ember, nem nagyon falusi külsővel. A szeme mosolygós, világos, de tud haragosat is villámlani. Előtte az asztalon borosüveg és savanyuviz áll. Szelid, kedves nyáreleji estidő van, a nap már kezdi lefelé hajtani a fejét a hegyek zöld vánkosára. Az urasági kastély odalátszik a tornácra, de csak mint fekete szilueett válik el az alkonyati égtől. Középen a konyhaajtó, régimódi, kettősnyílású ajtó, olyan, aminek a felső felét is, meg az alsó felét is külön-külön ki lehet nyitni. Most csak a felső van nyitva, s bent látszik, hogy a venyigeláng ég már, készülnek a vacsorához.)

KÖRORVOS (*magában morfondirozva*): Ilytekerem a gazembernek a nyakát, ha orvos akar lenni... Hm... (*Hangosan a konyha felé.*) Ilona!

A KÖRORVOSNÉ (*megjelenik az ajtó keretében és kihajol rajta*): Itt vagyok, Dénes.

KÖRORVOS: Hm. Nem izentek ide napközben a Kerekeséktől?

A KÖRORVOSNÉ: De igen. Megküldték a pénzt is. Itt van, egy forint huszonnyolcz. Annyi járt.

KÖRORVOS: Igaz, annyi járt... Hm, kitekerem a gazembernek a nyakát, ha orvos akar lenni... Hol a Sándor?

A KÖRORVOSNÉ: Hol volna? Az ispánéknál. Tudod, hogy mindig a Mariska körül hűti a levet. Nem is nagyon szeretem ezt a dolgot...

KÖRORVOS: Ugyan hagyd el, az érettségi után mindnyájan ilyen éretlenségeket követtünk el. (*Iszik egy kortyot és nagyot szí a szivarja füstjéből.*) Nagyobb baj az, hogy mindenáron doktor akar lenni a számár... de ki is tekerem a nyakát... egy forint huszonnyolcz, hm... A vacsorával hogy leszünk?

A KÖRORVOSNÉ: Rántott csirke uborka-salátával, aztán omlett baraczklekvárral. (*Félénken.*) Gondolom, csak elég lesz a méltóságos urnak is.

KÖRORVOS: Hogyne. Nagyon mértékletes ember. (*Az óráját nézi.*) Nemsokára itt lesz. Mindazáltal egy üveg nyolczvanhatos tagyonit is tégy majd az asztalra.

A KÖRORVOSNÉ: Igen. (*Eltűnik a konyhaajtóban. Egy ideig csend, egyszerre csak az udvar felől a porond ropogása hallatszik s a legalsó lépcsőfokon megjelenik a Professzor.*)

KÖRORVOS (*jelket a helyéről és eléje megy*): Alázatos szolgája méltóságodnak. Nos, reményilem, jó hír: hoz?

PROFESSZOR (*magas, karcsu, elegáns, borotváltképi ember. Egyáltalán nem smokk, de azért bizonyos fölénnyességgel beszél*): A lehető legrosszabbat. Egészen biztos a diagnózisom, a fiatal grófnak tabes dorsalisa van. Hátgerinczsorvadása, még pedig már meglehetősen kifejezett mértékben. Már verseket is ír. (*Leülnek.*)

KÖRORVOS: Hát persze... bizony az öreg gróf fiatalágában nem élt valami példás életet... Nem csoda hát, hogy a fia... De nem parancsol méltóságod egy pohárkával ebből a kis fősorsiból?

PROFESSZOR (*némi gunynyal elmosolyodik*): Nem, valóban nem kérek. (*Komolyan.*) És nagyon csodálkozom, hogy ön, kedves kollégám, aki pedig, ugy érzem ki a délelőtti beszélgetésünkből, egyáltalán nem vidékiesedett el és au fait van a modern orvostudományak minden haladásával, még mindig hódol

ennek a középkori, barbár szokásnak és még most is él ezzel az italáldozattal, ezzel a *(Kezébe veszi a körorvos poharát és megvetően lötyölgeti benne a tartalmát.)* libamen Satanis-szal. Hiszen ma már tudjuk, hogy az alkohol...

KÖRORVOS *(szelíden és udvariasan kivessi a Professzor kezéből a poharat és kiűszja a tartalmát):*... méreg. *(A torját köszörüli.)* De jó méreg. És, kérem alássan *(Nagyon szerényen.)*, én ismerem az új rendszereket és új elméleteket, de nem igen akarnak a fejembe menni. *(Ígazi vidéki, anekdotázó hangon.)* Tudja, méltóságos uram, nekünk is megvannak itt a magunk tapasztalatai. A minap például az Árbókékhöz hívtattak. Maga az öreg paraszt volt beteg. Azaz hogy beteg most is. Köszvény... hippuriasav-lerakódások a lábizületben, sőt már rendetlenségek a vesében és a szív-működésben is. Diétát rendeltem neki. Kedves barátom, mondtam, magának csak könnyű ételeket szabad enni. Semmi hus, de sok spenót meg sárgarépa, az könnyű. A paraszt erre fordult egyet az ágyán, rámnézett és azt felelte, hogy: »Spenót, sárgarépa? Az könnyű? Könnyű ám mondani, de nehéz megenni.«

PROFESSZOR *(elmosolyodik).*

KÖRORVOS: Én is éppen úgy mosolyodtam el. De másnap aztán elment a kedvem a mosolygástól, mert meghallottam a híret, hogy az Árbók helyettem az öreg Hamarnét hívatta el, aki nem spenóttal, hanem diófalevél-lábvizzel kezdte el kurálni a fájós lábát. Az pedig nekem napi harmincz krajczár veszteséget jelent, mert az Árbók jómódu ember és mivelhogy sváb, pontosan fizet is.

PROFESSZOR *(csak egy kissé fontoskodva):* Lássá, kérem, kolléga ur, ez a vidék elmaradottsága. Ez az a szörnyű átok, ami megöli ezt az országot. Még mindig a javasasszonyhoz fordul a paraszt és még mindig nem érti meg a gondolkozóbb vidéki orvos sem, hogy a modern tudománynak mik a céljai és a feladatai.

(A nap egészen nyugovóra hajlott, a vadszölv levelei között rézsut beeső sugár megvilágítja az asztalt, a konyhából a venyigéláng fénye kezd erősebben csillanni ki a tornácra és ez a kettős világítás valami különös, újszerű fényt vet a Professzor arcára. A szemében mintha valami jövőbelátó csillogás jelenne meg. Folytatja.)

PROFESSZOR: Pedig látja, kollégám, nem vetek neki három emberöltőt a mi nemzedékünk kihalása után, hogy eljön az idő, amikor a világ tökéletesen egészségessé válik. Érti? Az egész világ! Legyőzzük tökéletesen — hiszen már ma is a diadal útján vagyunk e tekintetben — a fertőzéseket, a baktérium okozta betegségeket. De legyőzünk más emberpusztító kórságokat is. A vérbaj legyőzésével elmúlnak annak ivadékbeli idegkövetkezményei is, a paralizis, a tabes. Az alkohol kipusztításával vége lesz minden neuraszténiának, gyomorkatarrusnak, sorvadásnak és egyéb nyomoruságnak. A fölösleges husevés korlátozása végét veti köszvénynek, reumának, ütőérelmeszesedésnek. A tüdővérszről már nem is beszélék, mert azon kaczagva győztünk... *(A nap egészen lehanyatlak, a Professzor arcát most már csak a konyhából kilobogó rőzseláng világítja meg.)* És látom a jövőt, látom, azt a boldog kort látom, amikor mindenki egészséges lesz már, végig kiélheti az életét... a Mecschnikov fagocitózái pontosan megteszik a kötelességüket... a csecsemőknek a vakbeléről épp oly kötelezően leoperálják mindjárt a születés után a féregnyulványt, mint amilyen kötelező már ma is a himlőoltás és... *(Nagy elragadottsággal idézi Forelt.)* az orvosnak nem lesz más feladata, csak éppen az, hogy fölöslegessé tegye az orvost.

KÖRORVOS: Ezt mostanában a Hamarné csinálja. *(A Professzor megütközve néz rá.)* No igen. Mert mostanában a vajákos asszonyok teszik még fölöslegessé az orvost. De...

(Kis csend. Egészen bealkonyult, a szolgáló kijön a konyhából és széljógó üveggel ellátott gyertyatartókat tesz az asztalra. A szín egyszerre egészen más világítást kap. A Professzor borotvált arca kömercvének, megcsontosodtnak látszik, a Körorvos homloka megnől, a szegény kis ötös kubájának a parazsa is jobb világosságra kap.)

PROFESSZOR: De?

KÖRORVOS: De akkor én mégis csak doktort fogok csinálni a fiamból. Pedig az előbb még ki akartam tekerni a nyakát.

PROFESSZOR: De most, ugy-e, ugy-e, felismeri a mi hivatásunk nagyszerűségét, látja a feladatainkat és látja a jövőt! Az egészséges, teljesen ép emberek jövőjét, azt a nemzedékét, amely mind csupa izom, fényesen fejlődött csontrendszer, tökéletes gyomor és teljesen egyensúlyos agyvelő meg idegrendszer lesz. Milyen gyönyörű társadalom, milyen világ!...

KÖRORVOS *(egy vacsoravesztő pillangót fog el a bal kezével a gyertyaláng fölött):* Ühüm. Nagyon szép lesz. És mit gondol, méltóságod, hogy ezt a gyönyörű, önmagával tökéletesen megelégedett világot azután ki fogja majd előbbre vinni?

PROFESSZOR *(megütközve néz rá):* Mit? Mi az, hogy előbbre vinni? A tudomány és a lehiggadt művészet fogja előbbre vinni.

KÖRORVOS: Annak a tudománynak iskolapor lesz a neve és azt a művészetet majd ha beadják a kutyáknak, akkor megvesznek tőle. Mert gondolom, hogy az ön filantropiája nem terjed ki a kutyákra is és nem akarja a lyssa caniumot is kiirtani a világból. Vagy akkor már a kutyák sem veszhetnek meg?

PROFESSZOR: Nem lesznek többé kutyák!

KÖRORVOS: Csak nyárspolgárok. Dárdás világ az, méltóságos uram, aminek a körvonalait most elem rajzolta. Szörnyen szürke és kétségbeejtően megelégedett. Ki viszi majd akkor előbbre a világot? Melyik megelégedett, melyik egészséges? *(A gyertya lángja nagyot lobban, muslicza röpült beléje.)* Nem mi, egészségesek visszük előbbre a világot, hanem a lázban égő agyvelők, a rángatózó idegrendszer, a testi-lelki nyughatatlanságok, azok a fájdalemak, amelyek a mikrokozmosznak az egyéni szenvedéseire ott kényszerítik a balzsamkeresést a makrokozmosz mássá való tételében. A nyavalyatörős Julius Caesar hódította meg Európát, a köszvénytől féloldaluvá bénult Hannibal igazta le az Alpéseket és Ázsia urát, Nagy Sándort harminczkét esztendőskorában ölte meg a bor...

PROFESSZOR *(tévedeg hangon):* De Newton és Pascal és Pasteur...

KÖRORVOS: Newton annyira... hahaha, mondjuk neuraszténiás volt, hogy nem mert kocsi alá ülni, Pascalt, aki tizennégy éves korában megcsinálta a számok új rendszerét, ma dementia praecox címén szanatóriumba vinnék, Pasteur pedig nem tudom hogy a méltóságod jövőjében nem jutna-e monománia kifogásával valamelyik Bicétrebe. Ki csinál nagyot, ki csinál utat? A megelégedett ember? Hiszen annak már semmi sem kell! A megállás a megöregedés és az elégedettség, a jólét, az egészség halála mindennek, ami új. *(Iszik.)* Ejh, nem szeretném megérni ezt az új társadalmat, ezt a teljesen egészségeseget és rendezettet.

PROFESSZOR *(zavartan):* De gondolja meg, kérem... kolléga ur... a nagy szociális visszahatásokat...

Nemcsak beteg nem lesz többé, hanem koldus és gyilkos sem lesz...

KÖRORVOS: Tehát nem lesz Gringoire, nem lesz Verlaine és nem lesz Cellini.

(Egészen besötétedik, a konyhaajtóban megjelenik megint A KÖRORVOSNÉ. Néma, nyájas fejbőlintással üdvözlő a Professzort, aztán az urához szól.)

A KÖRORVOSNÉ: Hazajött a Sándor. A kert sövényén mászott keresztül, hogy ne vedd észre és össze ne szidd. Mert te azt a gyereket mindig csak szírod. Mindjárt készen lesz a vacsora.

KÖRORVOS: Most nem fogom szidni. Küldd csak ide.

(A konyhaajtóban félénk mozdulattal megjelenik SÁNDOR, a most érettségizett diák. Soványképű, nyurga fiu, típusa a kamasznak.)

SÁNDOR (félénken): Jó estét kívánok...

PROFESSZOR: A fia?

KÖRORVOS: Igen. A Sándor. Orvos akar lenni, de én mindmáig nem szerettem volna, hogy az legyen. Sőt ki akartam tekerni a nyakát... De ma... Sándor, még mindig orvos akarsz lenni?

SÁNDOR: Ha te nem akarod, apa...

KÖRORVOS: De most már akarom. Orvos leszel. (Feláll, a fiának a vállára teszi a kezét.) Orvos leszel és mivel faluhelyen még az egy forint huszonnyolcz krajczárókból is meg lehet valamelyest takarítani és mivel az anyádról is néz reád egypár ezer forint örökség, tehát... (Hirtelen a Professzor felé fordul, attól kérdi.) Méltóságos uram, biztos a higiéniének az a jövője, amit elmondott?

PROFESSZOR (nagy meggyőződéssel): Az egészen bizonyos.

KÖRORVOS (megint a fiához): Tehát te akkor orvos leszel és meg fogod alapítani az Ofélia-szanatóriumot. (Végigsimítja a fia fejét.) Tudod, barátom-uram, azt a menedékhelyet, ahol a majdan eljövendő egészséges világból oda menekülhetnek az emberek, ahol végre meg is betegedhetnek. Abból a világból, ahol az egészség lesz már ragadóssá, elmenekülhetnek oda, a te szanatóriumodba, ahol megismerik a betegség áldásait. Egy kis beoltás a vérbe és meg fognak születni ott, a te szanatóriumodban az új Schopenhauerék és Nietzschek; ha majd jól tudod trepanálni már a koponyacsontot és az agyvelőhöz is hozzáférsz, új Mohammedet, új Napoleont produkálhatsz; ha a tabes vírusának a fioláját okosan kezeled, Heine és Grabbe hagyja el az intézeted küszöbét; ha az alkoholt okosan adagolod, Bismarckot, Kemény Zsigmondot, Munkácsyt, Poet, Musset-t, Haendelt gyógyíthatsz majd bele abba a keservesen egészséges világba. Orvos leszel és megcsinálod az Ofélia-szanatóriumot. És (Elmosolyodik.) talán még meg is gazdagodol.

PROFESSZOR: Szertelenségek Lásza (A borosüvegre mutat.), ez már az alkohol hatása. Ha nem inna alkoholt, meglátja, hogy mindjárt egészen más ember volna.

KÖRORVOS: Hm. Persze. Csakhogy én jobban szeretek éppen ilyen ember lenni, mint amilyen vagyok...

A KÖRORVOSNÉ (kidugja a fejét a konyhaajtón): Méltóztassanak vacsorára jönni. A rántott csirke már az asztalon van.

KÖRORVOS (betessékeli a Professzort): Méltóztassék. Egy kis csirkehus, meg egy kis ugorkasaláta... (Bemennek, a konyhaajtó becsukódik és a tornáczon egészen bizonyítalan sötétség lesz.)

Toll és tőr.

— nov. 24.

A KÖZIGAZGATÁS ÁLLAMOSÍTÁSA még napirenden sincs s e reform megvalósítására senki sem gondol mostanában, de az ellenzék vezetői máris bejelentik az obstrukciót az esetleges törvényjavaslat ellen. Az okokat jól ösmerjük még a multból: a vármegye a szabadság bástyája, alkotmányunk bevehetetlen vára, függetlenségünk ősi menháza és Ausztriával szemben önállóságunk védőpajzsa. Mindezt oly szépen, meghatóan tudták elszavalni az urak régen és ma is. De ma közbejött valami, ami elrontotta a szaválás hatását. Munkácson felrobbant egy büzbomba és bevilágított a megyei gazdálkodás titkaiba. A helyzet mulatságosan pikáns volt: mialatt az ellenzék vezetői ideáljuknak kiáltották ki a vármegyét, azalatt az ideál olyat tett, hogy az egész ország elfintorította az orrát. De hát a gusztuson mulik, hogy kinek ki az ideálja. S ha az urak a munkácsi események ellenére is tovább magasztalták az ideált, ez csak a magasztalók izlésére s nem az ideál makuatlanságára vall.

A »LÁNGÉSZ«. Örömmel kell tudomására hoznunk az irodalmi dolgok iránt is érdeklődő közönségnek, hogy a gróf Teleki-jutalomra való pályázat nem maradt meddő, hét pályamű érkezett be reá és ezek közül a hatodik kapta meg a pályabért. A szerencsés pályamű czime »Lángész« és a szerzője egy sok tehetséget eláruló és nagyobb reménykedésekre is jogosító fiatal ember, névszerint: Greguss Ágost. Konkrét, sőt concret, szabatos, összevágó szerkezet, szigorú indokolás, derék s életvaló jellemrajz, könnyű, tartalmas dialóg, gáncstalan, csinos nyelv és ujszerű verselés jellemzik ezt a művet, amelynek a pályadíjat két különvélemény daczára is kiadatni határozta az Akadémia nyelv- és széptudományi osztálya. A különvéleményt a pályabírák közül Lukács Móricz és Jókai Mór adták, míg a másik három bíráló, Toldy Ferencz, a Nemzeti Színház részéről pedig Feleki Miklós és Tóth József feltétel nélkül kiadandónak látták a pályadíjat. — Ezt a hiradást olvassuk a M. Tud. Akadémia hivatalos lapjának, az »Akadémiai Értesítő«-nek most megjelent 1911. évi november 263. számú füzetében. Nem tréfa, nem kroki, nem persziflázs ez a dolog, hanem a Heinrich Gusztáv majdan való weimari külön szobájára esküszöm, hogy az utolsó betűig véresen komoly valóság. Az Akadémia ma, ötvenkét esztendő multán, lelkiismeretesen és pontosan, a jól végzett kötelesség felemelő érzetének a tudatában hivatalosan is közli velünk, hogy az 1859. december 31-én lejárt Teleki-pályázat nem maradt meddő, elnyerte azt a »Lángész« című dolgozatával egy fiatal tehetség, valami Greguss Ágost. A titkár, amikor ezt örvendezve jelenti, egyuttal a legszentebb szimplicitást is fölöző vallomással így vezeti be a közlését: »most sem látszik időszerűtlennek, ha az Akadémia illető (fordítsd: betreffend) határozatának, noha elkésve, eleget teszünk«. És Gusztáv pótolja, amit névtelen és ügybuzgalmatlan elődei a titkári székben elmulasztottak és naiv örvendezéssel mutatja ki, hogy a Teleki-díjnak is volt ám érdemes nyertese — rövid ötvenkét esztendővel ennek a szerencsés eseménynek a bekövetkezése után.

Jó. Tehát »emlékezzünk régiekről«. És emlékezzünk vissza mi is Greguss Ágostonra. Nemcsak Teleki-díjat nyert, hanem ezopofédruzi nyomokon indulva állatmeséket is írt. Ezeket a meséket huzta egyszer torzáz Bartók Lajos az Üstökösben ezzel a Gregussra ráfogott állatmesével:

Egy kutya
Az utcán futa
És elesett.

Morál: Emberek, ne siessetek.

Tehát még morálabb a morálon túl is, hogy Gregussnak is igaza van, Bartóknak is igaza van, Heinrich Gusztávnak is igaza van. Emberek, ne siessetek, egy megnyert Teleki-díjat lehet ötvenkét esztendeig is száritóra tenni és akkor állni elő vele slágerül.

És ezen az igazán akadémiai ügyön csak egy csorba esett. Az, hogy a Jókai Mór különvéleménye olyan meghatóan szép és olyan hidegen igazságlátó, hogy sehogyan sem illik bele ebbe az ötvenkét esztendővel is örökké fiatal komédiába.

RAKOVSZKY ISTVÁN visszavonul a politikától. Akiket ez a hír megdöbbenetene, azok megnyugtatóra ideírjuk, hogy a visszavonulás nem végleges. Rakovszky képességeit nem vesztí el végleg a haza s még van reményünk, hogy viszontlátjuk őt a politika porondján. Mihelyt a néppárt elevenebb agitációt kezd, Rakovszky újra beáll a harcosok sorába s résztvesz Magyarország reorganizációjában. A feltételek, melyekhez Rakovszky a visszatérést köti, kissé súlyosak, s aki őszintén akarja reorganizálni az országot, az nem állít tervei elé ily nagy akadályokat. Mert az elevenebb agitáció» relativ fogalom s amíg Rakovszky nem körvonalozza ezt a fogalmat, mindaddig azt kell hinnünk, hogy maga sincs tisztában se a terveivel, se a jövő tennivalóival. Mennyivel őszintébb lett volna, ha Rakovszky kijelenti, hogy megcsömörlött a néppárti politikától s időre van szüksége, hogy ezt a csömört kiheverje. Ezt mindenki megértette volna, még a néppárt is. Mert a többi néppárti gyomornak is van érzéke a gasztrikus zavarok iránt. Ha nem így lenne, nem örülnének Rakovszky visszavonulásának.

POIRET. Alighogy Richepin ur eltávozott a Lipótvárosi Kaszinó pitvarából, megjelent a másik nagy francia: Pojára ur, a párisi nőszabó. En-adminisztráció tekintetében miszerencsétlen fél-balkániak mindkettőtől nagyon sokat tanulhatunk. Még Huszár Vilmos is, az egyetlen magyar, aki Richepin argot-ját megértette, lévén ő a spanyol akadémia örökös tagja. Pojára ur sürgöny útján kérte magához a magyar sajtót és tartott nekünk esti kilencz óraker egy kis privátisszimumot a női szabóságról és bemutatta eleven bábukon, mint kell a nőt úgy levetkeztetni, hogy azt higgye magáról, hogy felöltözködött. Ő eljött hozzánk nem profán haszonlesésből, nem seftelni, hanem a szent művészet nevében, melynek egyik adéptusa; tulajdonképpen nem is hozzánk jött, hanem rajtunk keresztül egyenesen Bukarestbe és kis üzleteit ott óhajtja lebonyolítani. Itt Budapesten nem ad el semmit, sem készpénzért, sem hitelbe, megrendeléseket sem fogad, akárhogy rimánkodik is neki az a lipótvárosi udvari tanácsosné; egyes-egyedül és kiváltságképpen csakis Augusta főhercegnő kedvéért tesz kivételt, mivelhogy az a Rókusban operál és vele ellenkezni nem tanácsos. Mindazonáltal hogy Pojára urnak itt dolga nem lesz, nagy kísérettel utazik: hord magával nyolcz bábu-kisasszonyt, két öltöztetőnőt és három boltoslegényt. Ó, szent művészet, milyen nagy vagy te a te rajongóidban! Tizennegyedikével utazik Pojára ur és keresni sem akar; de mire való neki akkor a három boltoslegény?

SPICZLIRENDSZER A SZOCZIÁLISTÁK ELLEN.

(Beszély rémregény-stilustan.)

A spiczli szocziálistának öltözik, álarczot ölt és sompolyogva besurran az összeesküvő szocziálisták közé. Ezalatt a rendőrség a Zrinyi-utczában visszafojtott lélekzettel várja a leleplezéseket. A Szövetség-utczában, ahol a terroristák negyede van, fekete alakok lépnek ki a házakból. Mi már ismerjük őket a Rókus-kórház titkaiból és a Megmérgezett kastély földalatti folyosóiból.

A spiczli a terroristák tanyáján leeresztett sisakkal ül és figyel. Ebben a pillanatban nem adnék életéért egy fabatkát. Revolverének ravasza minden pillanatban lecsapni kész.

Egyszerre csak összerezzen: — a spiczli. Bejön egy szocziálista. A csapláros titkos jeleket vált vele.

— Kérek egy fröccsöt sok szódával! — mond az összeesküvő szocziálista.

A csapláros már érti; a spiczli is érti. Ez a jelszó. Ujabb sötét alakok érkeznek a lebuja. A spiczli mustot hozat; szegény nem tudja, hogy a must meg van mérgezve. Soha nem is fogja megtudni, mert a mustot titokban mérgezte meg a csapláros.

A grammofon rágyujt a Marseillaise hangjaira. De hiába gyujt rá, mert nem szelel. A spiczli feljegyzi az elhangzott csevegéseket, amelyek főképp egy bizonyos Mariról szólnak, aki szolgálatban van és egy Zsuzsiról, aki szintén szolgálatban van és egy Katiról, aki ugyancsak szolgálatban van és egy Saroltáról, aki nemkülönben szolgálatban van és egy másik Mariról, aki ezidőszert hasonlóképpen szolgálatban van.

A spiczli jegyez, miközben ujjai görcsösen szorulnak a ravaszra, melylyel kellő pillanatban kész lecsapni a szocziálistákra. De hiába jegyez a spiczli, mert utóbb úgy sem tudja elolvasni, amit jegyez, nem lévén jártas az írás mesterségében sem. A revolver közben a drukktól elolvad zsebében, mert óvatosságból hat golyóra járó csokoládé-revolvert dugott magához.

Ezalatt a Zrinyi-utczai palotában készenlétben van az egész készenlét.

A grammofon még mindig nem szelel s épp csak karakter és következetesség hiányában van az, hogy ennek ellenére is szünetlenül rá-rágyujt a Marseillaise hangjaira. Ha 1792-ben ilyen hangok mellett vonultak volna be Párisba a derék marseillesi federáltak, akkor szeptember 21-én a konvent nem kiáltotta volna ki a köztársaságot.

A spiczli látván, hogy pénze és revolvere elfogyott, odalépett a csaplároshoz, kimondta a jelszót, mire letelepedhetett a terroristák közé és még vagy öt spricczt fizettetett ki magának.

A szegényház-téri templom éjfél üt. Kong, kong, kong... A rendőrfőnök álomra hajtja fáradt fejét... Kong... kong... kong...

A rendőrspiczlit kidobták a csapszékéből.

Maximus.

Krónika II.

A mezitelen nő.

— nov. 24.

Egykor, nem is oly régen még, tehetséges festők, akik becsületes képeiket nem tudták eladni, beszegődtek egy-egy jókedvű fejedelemhez, pohos főpaphoz, öregedő zászlósurhoz; és uri ellátásért, hadvezéri fizetés fejében pikáns képeket pingáltak nekik. Nem történt semmi bajuk, sem nekik, sem a művészetüknek; sőt akadt nem egy obszczen kép, amely századokkal élte

tul erkölcsös és kifogástalan megjelenésü vázontársait. A pornográfia szívesen látta a művészetet, hajlékot, kenyeret, puha köntöst adott neki.

Később fordult az idő sora. A pornográfia, amely túltele legfényesebb időszakát, elvesztette önmagában rejlő jelentőségét, és ma már csak úgy tud hatni, ha idegen területen, a művészet vagy az irodalom álarczában bukkan föl a világ előtt. A szimpla, krétával rajzolt pikantériák, amelyek még Faust idejében annyira hatottak, ma a külvárosi falakon sem keltenek érdeklődést; trágár tréfák, vigécz-élczek legalább is kitünő előadót, sőt boulevard-szinpadot kívánnak meg. A kor itt is követelőbb lett. Az obszczenitás ekkor fordult védelemért a művészethez, amely nem felejt el a fegyverbarátságot, s valahányszor az erotika bajban van, nemeslelkűen és jóhiszeműen siet segítségére.

Én legalább így látom a dolgot, s nem vagyok annyira naiv, hogy felüljek a müncheni művészek riadójának, amelyben harcra hívják az intellectueleket az odavaló főkapitány rendelete ellen. A bajor Boda Dezső ugyanis, mint tudnivaló, nemcsak hogy betiltotta a meztelenül tánczó Villány kisasszony működését, de még elfogatási parancsot is adott ki ellene. Mondom, nem vagyok naiv, és jól tudom, hol kezdődik az erotika. Nem ott, ahol meztelen lábakat, fődetlen melleket mutatnak, hanem ott, ahol velük az érzékekre vadásznak. A bonczolóteremben a legszebb női holttest is tudományos anyag lesz, a Rat mort-ban a legjobban felöltözött nő is meztelenség.

Csak ez a fölfogás tudja a pornográfiát némileg széjjelválasztani a művészettől. Ebből szorosan következik, hogy igenis, Rubens vagy Tintoretto, vagy akár Makart, rögtön pornográfussá válhat, amint vele fajfentartási ösztönökre pályáznak. Így nézve a dolgot, teljesen meg tudom érteni a derék és mellesleg megjegyvezve, nagy műértő Jeszenszky rendőrtanácsost is, aki nemrégén Benczur-képeket távolított el a terézvárosi kirakatokból. Az utca nem a művészet hajléka, az akt csakugy levegőt, környezetet, legalább is szellemit kíván, mint bármely szobor vagy műtárgy. Ha Faust parázna részeit plakátokon közlöm, éppen úgy fogházban a helyem, és éppen úgy disznó a nevem, mintha suttyomban erkölcstelen fotográfiákat árulok.

Természetes, hogy ez a határ, amely pikantéria és művészet közt lebeg, légies és a csempészetnek bő teret ad. Egy csöpp művészi becstelenség, s a legjobb piktör is már átsiklott a pornográfia területére. A művész pouvoirja kiszabni itt a választóvonalat, csak ő tudhatja igazán, mikor számít a műizlésre és mikor az érzékekre. És csak az fogja pontosan megállapítani, hogy egy nagy festő vagy nagy író mikor lópózik át az erotikához, aki a vesébe tud látni. Vagyis, kézzelfoghatóan a pikantéria csak megteremtője előtt áll, a néző ritkán tudhatja, mikor düpirozzák. Könnyebb azonban az irányzatot felösmerni, mikor a művészi tárgy már elszakad alkotójától, és forgalmi cikké lesz. Ekkor beláthatok a kártyák közé és tudhatom, hogy a kofák

a piacon turót, tojást, kalarábét, nem pedig műizlést és formaérzékét árulnak.

Legbölcsebb persze az lenne, hogy ameddig a pornográfia a képzőművészet ajtaján kopogtat, a festészet elhagyná az üvegtetejü házat. Szép az utolsó pocsolya, a kidőlt ákác, a lepaskolt kóró is, van elég tárgy, amely ecset és toll után kívánczozik. A pornográfia, amint nem talál lakókat benne, el fogja hagyni a művészeti határt, amint hogy bucsut mondott az orvostudományi mezőknek is abban a perczen, mikor a komolyabb higiénia átengedte neki a nemi élet mesgyéit. Az irodalom szintén úgy szabadult meg a pikáns regényektől, hogy önkénytelen önvédelemből oly célok felé fordult, ahol nincsenek meztelen hasak, dekolletált czombok. Igaz, hogy sok érdekes tárgyat kellett fölládozni, s az összeköttetést Zolával, Maupassant-nal egy időre elvesztettük, de ezzel szemben nyereség, hogy a Kleine Garnizonok íróit, az Armand Sylvestre-eket, Arczübaseveket és Karin Michaeliseket immár tisztán látjuk magunk előtt.

Egyébként: úgy tetszik, maga a pornográfia érzi, hogy a kutusewi védelemnek ez a módja mihamar a festészetnél is be fog következni; talán ez az oka, amiért spontán fordul új terület felé. Ez a birodalom: a koreográfia országa. Az érzékek egyik erős és régi kapcsolata a táncz, a meddő ölelés, az ötven százalékban kiegyező izgalom, az idegekkel való dőre játék. Karodban van egy szép fiatal nő, érzed a melle hullámzását, fölhevült lélekzetét, látod kitágult pupilláit, és mégis, akár egy szomorú próbamén, mértföldekre vagy tőle. A nő pedig, megkapva egy rejtelmes motor erejétől, forog, libben, csillogtatja hófehér bőrét, megkápáztatja bokáját, tekintete odaadás, ajka körül könnyü vonaglás huzódik el, teste forrón iródik át a selyemrongyokon. Ez a kép, akármennyire próbáljuk is nyirbálni, érzéki; tánczosra és nézőre a hideg és mégis pokoli tűzü associatio idearum révén egyenlően hat.

Ez tehát tér volna az erotikának, ha itt is nem lennének sorompók és tradíciók. A Carlotta Grisik, Elslér Fánik, Taglionik a táncz érzéki részének bizonyos fényt, jelentőséget tudtak adni, azt az ügyesség és báj kellekeivel diszitették föl. Virtuózai voltak a koreográfiának, művészei az egyensulynak, pizzicatónak, rugékonyságnak, harmóniának, ritmusérzéknek, forgásnak, egyéb túllanglé-mesterségnek. De a táncz művészetté, vagy helyesebb kifejezéssel: műfajjá épp oly kevésé domborodott ki náluk, mint később a jongleur-ség, vagy a légtornászás. A művészethez egyéb tényezők is kellenek, mint formaérzék, stílus, ügyesség, ritmus; báj és fiatalság; a táncz lépés a tehetség megnyilatkozásának primitivebb területe, mint a kulacsfaragás, vagy a verses felköszöntő. Miért? Mert hiányzik belőle az elme, a lélek, és főleg az igazság ereje.

Meg tudom érteni, hogy mikor a pornográfia új haza után nézett, ezt elsőbb művészetté akarta előléptetni, és azért a miss Duncanok, a Wiesenthal-leánok működését az ügyesség országából a tehetség

birodalmába próbálta áthelyezni. Művészet azonban ezekben a dolgokban épp oly kevésbé van, akár a kártyakeverésben, vagy a szobafestészetben. Művészeteket bajos is máról-holnapra kinevezni, mint az udvari tanácsosokat, vagy járásbírókat; azokhoz tradíciók, természetfejlődések, mélyen járó okok megnyilatkozásai szükségesek.

Állapodjunk meg tehát végeredményben, hogy: Villány kisasszony épp oly kevésbé a koreografikus Michelangelo, mint Poiret ur a posztó-Napoleon, s a müncheni becsületes hentések, fűszeresek, telekkönyvvezetők, bakatisztek lelkifurdalás nélkül fűtülhetik ki a fiatal hölgyet, nem fogják megsérteni a muzsákat. A rendőrfőnök nyugodtan zárhatja el a kisasszonyt, aki erkölcsstelen volt és fölidézheti neki a nagy Vestris panaszos szavát: »Fiatal barátom, egy nagy tánczosnak erényesnek kell lennie«.

Syrion.

A telefon.

Most vágyaimból drótokat szövök
 És építék belőlük telefont.
 Sok régi követ, téglát szerte bont
 És mégis... átfurom a küszöböt.
 A vezetékem magamba' viszem,
 Csengő s kagylója lesz majd a szívem
 S ha meghallom, hogy csengettyűje csenget,
 Magamra kapok ruhát, gallért, inget
 S gyorsan robagva odahajtatok.
 S ha szárnyas ajtaján beengedett,
 Lassan megtörlöm fáradt homlokom
 S megmondom neki busan, monoton:
 — Bocsássa meg, hogy megint itt vagyok,
 De a telefon nagyon csengetett.

Ambrus Balázs.

A csendes férj.

(Regény.)

(6)

Irta: TRISTAN BERNARD.

Dániel a rue Auberen felszállt a saint-micheli omnibuszra. Derüs májusi délután volt. Az utcza világos és tiszta. A lovak serényen és jókedvűen ügettek. Majdnem mulattak azon, hogy ütemesen mennek. Dániel a Saint Michel-térre érve lassan ment fel a köruton. Az egyetemhez ért, bement a kis hideg terembe, ahol az előadást tartották. Szeme végigfutott a diákokon. Eric nem volt ott.

Dániel eleinte semmi jelentőséget se tulajdonított ennek. Látta a nagy Gavrielt, aki a padra görnyedve jegyzett. A tanár szava szétterjedt a levegőben, összesűrűsödött Gavriel fülében, az agyába illant s a karja végén szökken ki, a csontos kezéből és a tollából, rendszeres és végtelenné nyuló betűsorok alakjában.

Dániel leült egy padba. Néhány pillanatig hallgatta a tanárt, aki diadalmas szánalommal idézett el egy távol-

levő közgazdászt, aki — szegény — már egy évszázada halott volt.

Egy pillanat múlva Dániel felocsudott és újra érezte, hogy Eric nincs ott. Ő, aki oly gyorsan surrant át az életről a hipotézisekre, csak ügyvel-bajjal szokott hozzá a tények valóságához. Mikor megértette, nyomban elképzelte a lehető legrosszabb következményeit is. Azt hitte, hogy nem lévén itt, okvetlen Bertával kell lennie.

Hirtelenül felkelt, vette a tárczáját és elhagyta a termet. A rue Soufflot-ra ment, anélkül, hogy tudta volna, merre jár. És hirtelen meglátta magát egy kirakat üvegén, fiatalon, hóna alatt a tárczával.

Hiszen még csak huszonhárom éves és máris megcsalt férj! Ennek már a fele se tréfa. A megcsalt férj a kuplák és bohózatok szerint idősebb ur. Hogy már huszonhárom éves korában idejutott, ez kétségtelesen a sors keserű iróniája.

A rue Bonaparte-on át a rakpartra ért. A rikkáncok estilapokat árultak. Dániel azt kívánta, bár csak valami nagy katasztrófa történt volna otthon, valami általános romlás, amely eltemeti az ő egyéni fájdalmát is.

Aztán arra gondolt, hogy orgiát csap és felszarvazza a feleségét akárkivel. Tetszett neki az ötlet. De hova menjen? Egy divatüzletet nézett, amelynek le voltak engedve a redőnyei. Nem valami kétes hírű hely ez? Aztán eszébe jutott, hogy egy utcán, ahol régi könyveket vásárolt, késő délután félénk nőcskék járkáltak. Kettőzve lépteit, arrafelé tartott. Az utcza, mint mindig, néptelen volt. A kereskedések, amelyek kirakatait poros tárgyak töltötték meg, elhagyottnak látszottak, már a kereskedők se voltak ott. Egy oldalsó bolthajtás alatt azonban megpillantott egy kis nőt, barna kalapban. Mellőle jött. Dániel megállt a fűzfakosár-kirakat előtt, abban a reményben, hogy ő is megáll és megszólítja. De a nő szótlánul ment el mellette és csak husz-harmincz lépésnyire állt meg a kagyló-kereskedés előtt.

Dániel boszusan állapította meg, hogy a nő ostoba, hogy ok nélkül teketóriázik ennyit. Csak egy szót kellett volna szólania és ő követi. De mihelyt Dániel utánavette magát, a nő is szaporázta a lépteit.

Végül, midőn újra megállott a szomorú homokkővázák előtt, érezte, hogy visszajő és melléje áll. Dániel szíve vert. Most igazán kísértetbe esett, hogy kövesse. De miért nem szólt?

A nő végül szólt; határozatlan szokat suttogott. Dánielnek úgy tetszett, mintha azt mondta volna:

— Jössz?

Erre már semmi kedve se volt követni. Mégis elkísérte volna csupa gyöngösgéből, de észrevette, hogy öt perc múlva hét óra és elkésik a vacsoráról. Gyorsan ment tehát haza, anélkül hogy visszafordult volna.

Hazaérkezvén, az egész családot a tisztaszobában találta. Nem látta Bertát és nem mert kérdezősködni, hazajött-e. Feltűnés nélkül végigjárta az összes szobákat, aztán leült a tisztaszobában, ahol Emil bácsi váltig dicsekedett, milyen kitűnően laktak délen.

— A table d'hôte mellett egy kis macskaasztalnál ettünk. Épp oly jól éreztük magunkat, mint a nagyasztalnál, azönfelül pedig nekünk külön tálaltak. És biztosítalak, a tulajdonos minden reggel megkérdezte, mit akarunk reggelizni. Meséld csak el, Amál, milyen szobában laktál. Semmi fiáncz, semmi hitty-hotty. Kétablakos szoba, a szálló legszebb szobája. És tíz percnyire voltunk a tengertől.

— Csak az volt a baj, — szólt Amália — hogy az utcza kicsit szűk volt.

— Kis utcza volt — mondta Emil bácsi.

— És a játékról nem beszélsz? — szólt Henry.

— Egyszer játszottam — felelte Emil. — Odadobtam nekik öt frankot. De biztosítalak, hogy többet nem láttak.

— Ugyan, ugyan — szólt Henry. — Ahogy ismerlek, többet is otthagytál.

— Kérlek, — mondta Amália néni — csak nem dicsekszik el a veszteségével.

Az idő haladt. Dániel kiment a tisztaszobából és az előszobában csendesen kinyitotta a bejáróajtót. Nemsokára hallotta, amint lenn a kapu buffant és visszahangzott. De a lépcsőház üvegajtaja nem nyílt ki. Az érkező bizonyára a földszinten lakik.

Nem bírt magával, vette a kalapját és leszaladt a négy emeleten. Öt perczig sétált a kerületben; chance-ai voltak, hogy ezalatt megjön a felesége. Megkerült két közt, meg-megállt az üzletek előtt, hogy ezzel is hosszabbítsa az időt és növelje a chance-ait. Végül a rue Caumartin-be ment és hanyagul kérdezte a házmestert:

— Nem tudja, hazajött már a feleségem?

— Hogy hazajött-e? — motyogott a házmester. — Guszta! — kiáltott a feleségéhez, aki a kis konyhában foglalatoskodott. — Láttad hazajönni a fiatal Henryt?

— Nem — felelt az asszony kis szünet után.

Megjelent a konyha ajtajában, kék kötényébe törülve a kezét. És Dániel azt hitte, hogy őt csufondárosan szemléli.

Kiment az utcára. Tíz percz. múlva nyolcz. Eddig sohase maradt ki.

— Vége — mondta. — Vége! Elszökött! Együtt szöktek el! Keresni kellene, utánuk kellene futni tán? De hogy mondjam el ezt a szüleinek, akik fenn várják?

A rue Auber szögletébe állott, hogy lássa az érkező kocsikat. Az este édes volt. Gyéren jártak az utcán. Az emberek otthon ültek, békésen vacsoráztak. Dániel szemben nyitott kocsikat látott érkezni. A kocsi mögött egy fehér tollat pillantott meg, végigfutott gerinczén a hideg. Bertának volt egy fehér kalapja, de ebbe ment-e el? A kocsi közelgetett és egy idegen hölgy tekintett reá rideg arczzal.

Mikor gépiesen hazament, látta, hogy a házuk előtt egy kocsi áll, amely nem tudni honnan érkezett és még mindig nem ment tovább. A kocsis számolta a pénzét.

A házmester-fülkéig ment és megkérdezte, itthon van-e már a felesége?

— Éppen most ment fel — felelt a házmester felesége.

Dániel majdnem rosszul lett az örömtől. A lépcsőnek vágott. A lift, amely Bertát vitte, szerencsésen röpült az ég felé.

Dániel lassan ment fel a lépcsőn.

Berta a tisztaszobában volt, mindenkit össze-vissza csókolt és mentegetőzött.

— Dániel nyugtalanzkodott — mondta Henryné, fia verejtékes fürtjeit érintve. — Egészen odavolt már.

— Mindjárt fálaltatok — szólt Berta, aki sietve vette le a kalapját.

Dániel ide-oda járkált, nagy lépésekkel, igen megennyhülve.

— Biztos vagyok, te azt hitted már, hogy sohase kerül meg a te kis asszonyod — mondta Amália néni.

— Nem szereti, ha valaki várat magára — mondta Henryné. — Egész az apja.

Dániel kicsit ingerülten megint keresni kezdte Bertát. És mikor Berta, letéve kalapját, kiment a szobából, Dániel arra gondolt, hogy megnézi az erszényét, amelyet a kandallón felejtett. Egy ötvenfrankos bankjegyet talált benne.

Emlékezett, hogy mikor elment, mutatta neki ezt a papírpénzt, azt mondta, hogy a kocsira nincs apró-

pénze. De Dánielnek se volt és így nem is adhatott. Ki adott neki pénzt a kocsira?

Vizsgálódó szelleme ime az öröm közepette fedezte fel az újabb gyanus pontot és hamarosan tul akart lenni rajta. Visszament a tisztaszobába, közeledett Bertához, aki a vázában virágokat rendezgetett és félhangon mondta, nevetve, nehogy a család veszekedni lássa.

— Igen, igen, mit csináltunk! Ki fizette ki a kocsinkat?

— Már megint miről dalolsz?

— Mikor elmentél, nem volt pénz, bökkentette ki hirtelen Dániel, és most is megvan az ötvenfrankosod.

Berta rendezte a virágokat, nem felelt rögtön, de nagyon nyugodt volt.

Végül a szemébe nézett és így szólt:

— A divatárusnőtől kaptam kölcsön.

Aztán hozzátette:

— Mikor lesz vége ennek a szekaturának?

Asztalhoz ültek. Emil bácsi egy festményről beszélt, amelyet százötven frankért vett és egy ur, az angol tanár, akit a kávéházból ismer s aki minden muzeumban járatos, azt mondta, potom áron jutott hozzá.

— Mit ábrázol? — kérdezte Henry.

— A téma nem fontos az értékére nézve — szólt Emil bácsi. — Apró-cseprő dolgok. Mezei jószágok, egy kis major, mögötte hegy. De jól van megoldva!

— Alá van írva?

— Alá! — szólt Emil. — Minden betű. Van... Valami Van... Egy hollandi név.

Dániel, miután megette levesét, Bertára nézett, aki szótlánul evett.

Dániel ezt gondolta magában:

— Megcsal! Megcsal!

De csodálkozott azon, hogy egyáltalán nem boldogtalan. Jól érezte magát ebben az ebédelőben. Farkasétvágya volt. Emil bácsi vidám és rokonszenves. És végre is, Berta még ott volt.

XI.

Az igazság.

Dániel és Berta nyáron elég sokáig maradtak Párisban. Augusztusban tengerre mentek. Voraudnak sikerült eladnia bernainvilliersi birtokát és ez az ügylet új alkalom volt arra, hogy Dániel bámulja apósa erejét és hidegvérét. Mióta a kert mellé kórházat építettek, úgy tetszett, hogy a birtokot senkire se lehet rászózni. És mikor a bankban megjelent az az ur és az a belga hölgy, aki meg akarta venni a villát, Dániel nem értette, miért nem szól apósa tüstént a kórházról, hisz a vevők előbb-utóbb megtudják és kétségtelenül jobb azon melegében megelőzni az ellenvetésüket. Mikor Voraud szó nélkül elküldte őket Bernainvilliersbe, Dániel veszve látta az ügyet. Ott mindenki telebeszéli a fejüket a kórházzal és alaposan megundorodnak majd a villától. És tényleg úgy jöttek vissza, mintha csak kötelességből vizitelnének, mert végre illik válaszolni. De Voraud nem így látta a dolgot. Kétségtelenül érezte, a sok szóbeszéd csak növelte a sajnálkozásukat, hogy nem vehetik meg a csinos villát. Szót se szólt a kórházról és mikor félénken visszajöttek, csendesen vállat vont; egyet sóhajtott, halkán és ez a halk sóhaj a vevők nagy örömeire feldöntötte a félelmes ellenvetést. Óvakodott, hogy csak egy garast is engedjen az első árból, az embereit nem tartotta vissza, mimelte, hogy más ügyekkel foglalkozik; a tétova és határozatlan célzásokat, amelyeket a villa árára tettek, egyik fülén beengedte, a másikon

ki és egy nagy üzletember nyugtalanító benyomását tette rájuk, akit ez a csip-csup üzlet alig érdekel, aki a birtokát bármikor is el tudná adni, két ajtó között, a sok és jelentős szobáju Voraud-bank akármelyik szobáscskájában. Vendégeit szépen kikísérte, véletlenül, mintha éppen arra vezetett volna az útja, de ők nyomban visszajöttek a szobájába és siettek aláírni a szerződést.

Eric Esmant családja elutazott vidékre, északra, már június elején. Ericnek velük kellett volna menni, de kissé zavartan Párisban maradt és ott volt július első napjaiban is. Minden vasárnap kirándulásokat indítványozott. Hirtelenül lelkesedett a természetért és Berta rögtön osztotta a lelkesedését. Dániel nem mindig találta jó ürügyet, hogy a kirándulásokat visszautasítsa. És így lomhán velük ment Chevreusebe, Fontainebleaubá, a comollés-i tavakhoz. Eric gyakran náluk ebédelt. Mindjárt vonatra szálltak és Dániel nagyon gyámoltalan és balog volt, mert evés után nem szeretett mozogni. Rendszeresen már csak a vasuton duzzogott, hogy minek mennek. Ha a mezőn sétáltak, hagyta, hadd beszéljen Eric Bertával, husz lépéssel előtte. Mikor megállapodtak az oszonnázni kezdtek, Dániel boldog volt, hogy leülnek, elunta a duzzogást, nagylelkűen közeledett Erichöz, de ő nem haragudott, sőt örült, hogy Dániel belevegyül a társalgásba.

Hetente többször náluk vacsorázott Eric. Mikor nagyon gyakran jött, Dániel dühöngött és nem-tetszését kimutatta, élve a joggal, hogy büntetlenül gorombászkodjék a felesége kedvesével. Máskor, mikor elmaradt, Dániel ezért háborodott fel. Ha nem jön, bizonyosan máshol találkoznak.

Eric néha váratlanul jött. Ezt mondta:

— Most megleptelek benneteket!

Ez a vidám hang semmiképp sem változtatta meg a házigazda többnyire hideg fogadtatását. Aztán süteményt hozott, amely még mindig nem csitította el Dánielt. Ellenséges szemmel nézte a süteményt. És mikor a gyümölcsnél asztalra adták, nem merte ugyan visszautasítani, de kedvetlenül majszofta.

Különösen Eric figyelmeisége zaklatta Dániel féltékenységét. Rendes körülmények között is bántotta; de nyugton hagyta. Szelidített gyanakvások szunnyadtak benne egész nap. De volt idő, midőn egy ily szelidített vad felhorkant és megbolondította az egész állatseregletet.

Egy júliusi délben, mint rendszeren, Dániel előbb ült asztalhoz, mint Berta, aki a hálósobában maradt. Dániel többször átszólt az ajtón:

— Az asztalon az étel.

Berta felelt:

— Jövök.

Aztán így szólt:

— Csak egyél.

Dániel megette a rántottáját és boszankodott, hogy a Berta része odafagy a tányérra. Várta az ebédet és gyomrát teletömte kenyérrrel. Berta végül jött, egyik kezével a haját, a másik kezével nyitva hagyott pongyoláját tartva. Aztán nagyon jókedvűen leült, begombolta a pongyoláját, széles fésűt súlyesztett a hajába. Aztán undorodva jelentette ki, hogy nem éhes.

Az ebéd mindig kedélytelen volt. Mióta dajkájuk is volt, a husadagok nagyobbak lettek; de a fiatal házaspár erély vagy tekintély híján sehogyse tudta kivinni, hogy a szakácsnő felmelegítse a tányérokat. Néha csupa hecczből mégis megmelegítették, de a tányérok ekkor oly forrók voltak, hogy megégették rajtuk az ujjukat.

Berta keveset vagy sokat evett, nem ügyelt rá. Mivel a sajtot nagyon szerette, Dániel boszankodott,

valahányszor a szakácsnő nem vett sajtot. És Berta csak ennyit mondott:

— Ha van, akkor nem eszel.

Dániel öklével az asztalra csapott és ordított, hogy eztán mindig legyen sajt.

Berta csak a gyümölcsöket szerette. Ha nem nézte Dániel, rengeteg cseresznyét falt. És mikor megette, ingerkedve mutatta neki a magokat, hogy mérgeződjék és odakiáltta neki:

— Majd megjáród! Ha megbetegszel, én ugyan nem ápollak.

Berta a szalvétát az asztalra dobta és így szólt:

— Nézzük meg a kicsikét.

A gyerek mellé álltak és nézték, hogy alszik a bölcsőjében, bár a Henry-család szerint az alvó gyereket nem jó nézni. Annyira nézték, hogy a gyerek felébredt. Gérard felemelte merev karocskáit, arczára nyomta, — mosolyogva nyitotta ki a szemét. Mert mindig mosolyogva ébredt; e tekintetben már meg volt alapozva jó hire a családban.

Mikor a dajka evett, Berta maga emelte fel a kicsikét és mosdatni kezdte. Ez boszantotta a dajkát, aki némaságát ujabban durvasággal tetézte.

Ezen a napon, mikor a kicsike felébredt, Berta így szólt Dánielhez:

— Csöngess a dajkának. Már három óra és még mindig eszik.

Hogy a dajka bejött, Berta kicsit mentegetőzött, hogy megzavarta és kérdezte tőle:

— Ebédeltél már?

Nounou így felelt:

— Mindegy, nagysága, mit törődik velem, ha egyszer hivat?

A többi cselédek elrontották Nounout és most már gyakran megesett, hogy visszafeleselt.

Berta ma nem volt oly ingerlékeny, mint máskor, vállat vont, anélkül hogy látta volna a dajka és Dánielnek odasugta:

— Hallod?

Aztán csendesen mondta a dajkának:

— Menjete ki korán. Kicsit hideg van. A Champs-Elysées-ig vezesd a gyereket.

Dániel kérdezte:

— Nem te mégysz ki vele?

Berta felelt:

— Egyedül megyek el.

És bement a szobájába.

Dániel elfogultan követte.

— Hová mégysz? — kérdezte tőle fesztelenül.

Berta azt mondta:

— Mit törödsz velem? Most már minden lépésemről be kell számolni?

Dániel nem haragudott, mint rendszeren. A tudásvágy tette türelmessé.

— Felelj — szólt — egész nyugodtan a kérdésemre. A kérdés egyszerű. Hová mégysz?

— Dumoselnéhez megyek részvétvitzire, mert egyikünk se volt a temetésen.

Dániel az előszobába ment, habozva néhány lépést tett, aztán visszajött és úgy érezte, egészen nyugodtan beszél:

— Velel megyek én is, mert én se voltam ott a temetésen.

Eszeágában se volt elmenni. Csak azért mondta ezt, hogy puhatóldzzék. De Berta felfortyant:

— Ugyan, mi értelme lenne? Te, aki sohase vizitelsz.

— Ne törödj velem — mondta Dániel. — Velel megyek.

— Figyelmeztetek, hogy egy pillanat alatt készen vagyok és nincs időm várakozni.

Berta arra gondolt, hogy Dániel szokása szerint sokáig fog öltözködni. De hamar magára hányta a ruhát, reszketett a gondolatra, hogy a felesége megelőzi őt és öt percz múlva új ruhájában, cilinderben megjelent a hálószobában. Látta, hogy Berta még nincs készen a derekával és így még mindig van ideje, hogy a rendetlen fiókban megkeresse a keztyüje párját, mert a mostani két keztyü felemás, az egyik sehogyse pázol a másikhoz.

Mikor Berta elkészült, ment és Dániel utánasompolygott. Az utcán Dániel kocsit rendelt.

— Csak nem nekem rendeled a kocsit? — kérdezte Berta. — Szép idő van. Gyalog megyek.

Gyorsan leintették a kocsist. A kocsis megfordult, megvető tekintetet lövelve reájuk.

Berta szaporázta lépteit és reá se hederített. Dániel lopva sandított reá és úgy tetszett, Berta kicsit összemorczolta szemöldökét, hogy visszatartsa a sirást.

Berta hirtelen így szólt:

— Elfáradtam. Rendelj kocsit.

Dániel ezt gondolta:

— Siet és fél, hogy elkésik.

Kocsit rendelt. Felszállottak. A kocsiban is figyelte. Berta maga elé meredt. Dániel úgy látta, hogy szenved. És annyival inkább szánta, mert ő is boldogtalan volt.

Szivesen engedte volna, hadd menjen a maga útján. De szerette volna tudni, hányadán van vele. És ezt gondolta:

— Talán csak most találkoznak először és ezt meg kell akadályoznom.

(Folytatása következik.)

Saison.

A siker.

— nov. 24.

Azoknak a drága olvasóimnak, akik még nem itták aranyserlegből a siker és dicsőség édeskés nedűjét, hadd mondok el a mostani színházi sikerrek idejében, hogyan fest az, amikor a szerzőt ünneplik.

A szerzőt a főpróba után ajultán viszik haza a lakásába, ott befektetik egy bőrös karosszékebe és hogy össze ne roskadjon, széjjel ne essék, a kabátját gummi arabikummal odaragasztják a karosszék támlájára; a cipőjét, szegekkel beverik a padlóba; arcát pirosra festik az örömtől és karmintól; fogai közé vattát dugnak, hogy ne vaczogjanak; időnkint mesterséges légzést alkalmaznak rajta, hogy el ne aléljon a boldogságtól.

Most már jöhetnek a gratulálók.

Megérkezik az első csoport. Ezek azok, akik őszintén, szívből örülnek. A szerző ajkán elfehéredik a szép szederjes kék szín. Kezdődik a társalgás:

A KEDVES TRÉFÁS: Gratulálok, gratulálok! Ez aztán a siker! Mondhatom, rég volt piszok műnek ilyen sikere, mint a tiédnek.

SZERZŐ (*felhördülve*): Igazán köszönöm neked! Azt hiszed, csakugyan volt egy kis siker?

A KEDVES TRÉFÁS: Tomboló volt. A waterlooi bukás óta nem volt ilyen siker. És mindez neked köszönhető,

mert amit szerzőtársad beleirt a darabba, az egyszerűen szégyenfoltja a magyar irodalomnak.

SZERZŐ (*félholtan*): Melyikről gondoljátok, hogy azt a társam írta?

EGY UDVARIAS BARÁT: A harmadik felvonásról van szó. Erről mi megállapítottuk, hogy azt te nem írhattad, mert sokkal finomabb lélek vagy, mintsem egy ilyen piszkot kiadhassál.

SZERZŐ: Igen, igen! (*Óvakodik elárulni, hogy azt a piszkot ő írta.*)

EGY ŐSZINTE BARÁT: Látod, a második felvonásban az a szerelmi jelenet, amely kissé unalmas, de épp ezért finom, a te izlésedre vall. Ennek köszönhető, hogy a darab legalább ötször fog menni.

SZERZŐ: Köszönöm. (*Óvakodik elárulni, hogy a finom jelenetet a társszerző írta.*)

A KEDVES TRÉFÁS: Mit ötször! A jövő hét végéig le se kerül a műsorról. Az ilyen alacsonyrendű dolgoknak nagy kelete van a publikum előtt.

SZERZŐ (*szeretné mondani*): Fuljatok meg! (*De csak ezt mondja*): Köszönöm nektek, hogy oly jók vagytok hozzám.

AZ ŐSZINTE BARÁT: A darab viccein megösmertem oroszlánkörmeidet.

SZERZŐ: Igazán? Boldog vagyok!

AZ ŐSZINTE BARÁT: Tudod, megéreztem benne a tudatosságot. Például amikor a hős azt mondja: »Az élet olyan, mint a Ferencz József-hid« — ez egy buta viccz, ugy-e?

SZERZŐ (*kétségbeesve*): Igen.

AZ ŐSZINTE: Nos, ezen meglátszik a te nagy tudatosságod! Az, hogy te szándékosan akartál egy buta vicczet csinálni. És igazán örülök, hogy ez a szándékoság végigvonul az egész darabon. Ez bizonyos egy-séges szint ad a műnek. Igazán gratulálok! A te nagyságod épp abban áll, hogy végtől-végig konczessziókat adsz a publikumnak.

SZERZŐ (*félénken*): És milyen a hangulat a közönségben?

A KEDVES TRÉFÁS: Egyszerűen mesés! Én végighallgattam két családányát, aki jelen volt a főpróbán. Egész jól horkoltak. Tudod, amikor a második felvonás közepén az a kitörő kacaj harsogott végig a nézőtérén...

SZERZŐ: Tudom, a befőttesüveg-jelenetnél, amikor a kómius végigmázolja az arcát birsalma-befőtten.

A KEDVES TRÉFÁS: Igen. Hát a kitörő kacaj oka az volt, hogy a közönség észrevette a horkoló családanyapárt...

SZERZŐ (*magánkiül*): És épp akkor mondta a direktor nekem: ez a jelenet mentette meg a sikernek a darabot.

AZ ŐSZINTE BARÁT: Mentette a fenét!

SZERZŐ (*könyvet morzsol szét ujjaival*): Hát nem volt siker?

AZ UDVARIAS BARÁT: Dehogy nem volt siker. Erkölcsei siker volt és ez a fő! Pénzt ugyan nem fogsz keresni a darabbal, de az az erkölcsi sikered megsz,

hogy a darab butaságait szerzőtársad rovására fogják irni.

(A gummi arabikum leolvad a kabátról, a szerző megroppan; első csoport el. Jön a második csoport; a kárörvendők csoportja.)

EGY HÖLGY: Nahát igazán mondhatom magának, Pető, életemben olyan jól nem mulattam, mint a maga darabjánál.

SZERZŐ (jellelekkzik): Ó! Ó!

A HÖLGY: Az előadás megmenti a darabot!

SZERZŐ (kinos mosolylyal): Persze, persze!

A HÖLGY: De ez semmi! A kis lányom, aki jelen volt velem együtt a főpróbán, azt mondta: »A Pető bácsi olyan vicces ember! Nevetni kell, amikor a színésznő grimászokat vág. Ugy-e, azt a grimászt a Pető bácsi írta?«

SZERZŐ: Kedves, nagyon kedves!

EGY ÖREG UR: Tudja, egy baja van csak a darabnak. Egyetlenegy baja; pedig ha az nem volna, tökéletes volna.

SZERZŐ: Mi a baja?

AZ ÖREG UR: Hogy számárságokat beszélnek benne az emberek.

A HÖLGY: Ugyan, bácsi, maga nem ért ahhoz. Azok a számárságok csupa atozizma.

AZ ÖREG UR: Mégis megbukott a darab. Ezt én értem!

A HÖLGY: Nem azért bukott meg; másért bukott meg!

SZERZŐ: Hát megbukott?

AZ EGÉSZ TÁRSASÁG: Meg! Meg!

(Szerzőt jellocsolják; jön a szabó az új frakkal, mely a premiérré készült. A frakknak nagy sikere van és az egyetlen ember, aki még remél, az a szabó. Reméli, hogy a tantiémekből megkapja a frakk árát.)

Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

Ö A szalónkocsi. Nem tudjuk, mi a különbség egy osztrák, meg egy magyar szalónkocsi közt. A leírások azt mondják, hogy az osztrák szalónkocsit egy kétfejű sas, a magyar szalónkocsit a magyar korona disziti. Ekkora kis különbség mellett igazán érthetetlen, hogy Károly Ferencz József főherceg megszakította nászutját. Nem akarta a magyar szalónkocsit igénybevenni, s miután a magyar királyi államvasutak nem akarták az osztrák szalónkocsit szállítani, a főherceg nem folytatta utját Szerajevó felé, hanem visszatért az osztrák császárvárosba. Talán nincs a világon még egy ember, aki nászutja alatt a kocsi oldalát nézze s megszakítsa az utazást, mert a kocsi nem tetszik neki. Vagyunk egynehányan, akik szintén nászutaztunk s akik feleségünk iránt való gyöngédségből sohasem árultuk el, hogy rajta kívül más is érdekel bennünket. Azt hittük, hogy ezzel tartozunk feleségünknek. Most látjuk, hogy tévedtünk. Mert ime, példát kaptunk arra, hogy a fiatal férjnek már a nászutazás alatt is szabad unatkozni.

? Bartóky József. Nem jubilált. Ném volt mostanában egyetlen kiemelkedő momentuma se életének, se közéleti munkálkodásának s a király mégis a gyémántos Ferencz József-renddel tüntette ki. Szóval, a kitüntetés nem volt aktuális és a kitüntetés mégis megérkezett. Ez pedig annyit jelent, hogy Bartóky államtitkár nem kell és nem is lehet az alkalmak szerint értékelni, amelyek a kitüntetések aktuálissá szokták tenni. És épp ez mutatja munkásságának igaz értékét. Mert akinek kitüntetése nem aktuális és a kitüntetést mégis megkapták, azoknak egész multja olyan, hogy a kitüntetés bármely pillanatban aktuálissá válhatik. Mi így ítéljük meg Bartóky kitüntetését s velünk együtt ugyanígy gondolkoznak mindazok, akik Magyarország törvénykönyvéből tudják; hogy a magyar mezőgazdasági munkásosztály szociális helyzetének javulása s a földművelésügygel összefüggő más gazdasági kérdések üdvös megoldása mennyire összeforrott Bartóky József nevével. Tudjuk, hogy még nem oldották meg mezőgazdaságunk minden problémáját. Nincs elintézve minden kérdés, de hisz Bartóky pályája is csak most jutott delelőjéhez.

* * *

D Salutiert! A derék és tiszteletreméltó finánczokkal egykor azt a kaján tréfát művelték, hogy kardot akasztottak az oldalukra. Pedig a fináncz nem vérszomjas. Jámbor, szelid emlíslény, aki adót hajt be, szüzdohányt orront és a légynek se vét. A katonaság most reparálta a hibát. Nem a gyiklesőjüket vette el, hanem megadta nekik a teljes katonai tiszteletet. Ezután, a király rendelete szerint, a katona szalutálni tartozik a fináncznak is, kötelesség lesz az, amit eddig csak a szegény regruták tettek meg, mindenki nagy gaudiumára. A kérdést lehetett volna ugyan egyszerűbben is megoldani. Ugy, hogy szépen elveszik tőlük a kardot és lehuzzák a főzelékszinü uniformisukat, amire igazán semmi, de semmi szükség nincs. A tőszomszédunk azonban az uniformisok országa. Nekünk is utána kell kullogni. A fináncznak így megmarad az öldöklő szerszáma, a zöld kabátja s a közkatonák szépen haptákba merevülnek előtte. Ha viccz, akkor legalább legyen teljes...

* * *

> Török hercegek, a vizen és a vízben. Következik már a durbárnak, az indiai császárkoronázásnak az ideje és hogy a dicsőség nagyobb legyen, még a tengeri betegség is meghódolt György királynak és éppen ott valahol Trafalgár körül érte utol, ahol Nelson is az aznapi reggelijével vegyest kürtölte bele az admirálisi kürtbe az örök mondást: »Anglia elvárja minden fiától, hogy stb.« Közeledik az indiai császárkoronázás napja és a szultán is elküldött egypár török császári herceget Port-Saidba, a Vörös-tenger gégéjéhez, hogy ott fogadják kellő ünnepiességgel az angol királyi párt. És hogy a megjelenésük teljesen diszes lehessen, adott nekik utiköltséggül háromszáz nadrággombot... akarom mondani török fontot is. Ha török hercegre gondolsz, bizonyára a próféta zöld köpönyege és a kalifa vallásosan is szent, ezeregyéjszakás miliője az, ami felbukkanik az eszedben. Török hercegek, utban a Vörös-tenger felé, hogy ott üdvözöljék utján India elkövetkezendő császáriját. Nos — a török hercegek valóban száraz lábbal értek el a Vörös-tengerig, mert amikor odaig jutottak, elputykérték kártyán már az utolsó vörös nadrággombig az összes török fontokat és Port-Saidból nemzetközi kölcsön árán tudtak csak táviratot küldeni Stambulba, hogy még ötszáz nadrággombra van szükség. Megkapták-e, nem-e, az egészen mellékes. A fontos az ügyben csak az, hogy a vizen, a vízben maradtak a török hercegek, lenyerték róluk az utolsó zöld kaftánt is és a Vörös-tengerre-érvén, nem maradt a zsebükben egyetlen vörös peták sem.

4. **A felbujtó halott.** A parasztlevele drámája körül most már teljesen sikerült elhinteni a zavarporokat. A székesfehérvári tanu fantasztikus meséje a legjobb út az igazság teljes befátyolozásához. Pedig szerintünk ez az egész fölbujtási história független a Zsilinszky-Achim affértól, mert még ha igaz lenne is, a gyilkosság motivumán semmit se változtat. Hiszen erről nemcsak a Zsilinszky testvérek nem tudtak semmit, de mindaddig a legnagyobb titok homálya fődte. néhai Achim András ebbeli tervét. A gyilkosság ezzel semmiféle összefüggésben nem állhatott s így az egész utólag napfényre hozott fölbérelési mesét vagy történetet csak hangulatkeltő szándékkal lehet belekeverni a csabai drámába, aminek azonban aligha lesz komolyabb jelentősége. Azt eddig is tudta mindenki, hogy itt életre-halálra menő harcz előzte meg a gyilkosságot, a székesfehérvári vádló-tanu vallomása, éppen mert olyan mélységes titkot leplezett le, amiről senki sem tudott, ebben az esetben lényegtelen. A fölbujtó halott, nem lehet rá kiróni a büntetést, de az élők mentiségét sem segítheti elő.

SZÍNHÁZ.

A Leányvásár szerzői.

Nagy és a színházi szenzációk minden apparátusával megjelent operettsiker kapta a szárnyára Bródy Miksa, Martos Ferencz és Jacobi Viktor nevét és viszi el nemsokára mindenhová, amerre csak a világjáró operettek elérnek. Mert a Leányvásár, ez a finom és ötletes, megragadóan friss és frappáns eredeti operett ebből a fajtából való; ennek a három embernek a talentuma és eredetisége egygyé kovácsolódott a közös munkában, amely feloldotta és egygyé forrasztotta ennek a három kemény és sajátosan erőteljes tehetségnek minden karakterisztikumát. Az operett néhány év óta elszoktatott bennünket a komolyanvevéstől és amióta a bécsi operett lépett az Offenbachok, Jones Sidney-ek és Claude Terrasse-ok helyére, kezdtük elhinni, hogy nem lehet egy darab olyan rossz, hogy librettónak jó ne lehessen. És most egyszerre élénk áll Bródy Miksa és Martos Ferencz és igazi irodalmat, színházi delicatessét, szellemet és meleg, gyönyörű lirát talál élénk, — mindezt egy librettóban. Bródy Miksa az új ember a triászban és talán csak egyszerűen logikusak vagyunk, amikor azt, ami a Leányvásár-ban olyan megvesztegetően új és elragadóan finom, az ő számlájára könyveljük el. Ezt a gerinczes és keményveretű egyéniséget nem kell bemutatni *A Hét* olvasóinak, akik évek óta ismerik és szeretik Bródy Miksát, az érdekesen különös novellairót, *Maitre Jacques*-ot, a francia esprit-től csillogó humoristát, *Maximus*-t, a maró élességű szatírák és croquis-k íróját. Izes és csipős szavait ő adta meg ennek az operettnek, ami élcz és aktuális szatíra csillog ki belőle, az ő, senki máshoz nem hasonlítható — mert izig-vérig eredeti — szelleme kovácsolta belé. Az elevenszemű, elegánsformájú ujságíró és a poéta csinálta meg ezt a librettót. A versek pedig, — igen a versek, azokról külön kellene beszélni, mert ilyen finom, pompásan gördülő és poétai lendületű verseket esztendőik óta nem hallottunk már operettben. De amennyire érdekes Bródy Miksa eredetisége, épp olyan értékes Martos Ferencz rutinja. Ő, akinek annyi nagy sikere volt már operett-librettókkal, a tökéletesen kész, befejezett technikai formát adta ahhoz, amihez anyagban olyan kitűnőt szállított Bródy Miksa. Martos a kedves, kifogástalan eleganciájú rutinier, — és a megjelenés talán sehol sem olyan fontos, mint az operettben.

Nem új ember Jacobi Viktor sem, de valójában a Leányvásár librettója bontotta ki teljesen a talentumát.

Valaki, aki kétségbe volna esve, ha reminiszccenziát fedeznének fel egyetlen taktusában is: operettkomponistánál ennél értékesebb tulajdonság nem kell. És ez Jacobi Viktor. A legeredetibb magyar operettszerző. Stílusa és egyénisége van, a mondanivalóit úgy nem tudja más elmondani, képzelt és fölényes biztonságu muzsikusként, aki architekturális szépségekkel tud megcsinálni egy dalt, vagy egy nagy keringőt. Népszerű lesz, — de ő erről igazán nem tehet. Melódiabőség és az invenczió akaratlan különössége: ezek a muzsikája vezermotívumai. Inkább francziás, mint németes, inkább a maga utját járó és inkább disztinált, mint népszerűsége vadászó. Sosem tudna egy vérbeli Gassenhauer-t megkomponálni és ha megpróbálná, szalónmuzsika kerülne ki az ujjai alól. Örülni kell a sikerének, aminthogy örülni kell a librettistái sikerének is. Kezdjük elhinni, hogy egy operettsiker értékes és nem közönséges talentumokat is eljuttathat oda, ahol nagyon sok dicsőség és ma már — hála Istennek — nagyon sok pénz is van.

Az apja fia.

(A Magyar Színház bemutatója.)

Hogy ez csak komédia? Kétségtelenül. Hogy az alakoknak papírlárvája van és a kórikum sikong, tulsikoltja a valóságot is? Ez is bizonyos. Nem hiszszük el, de nagyon nevetünk neki. Az új színpad felengedi a színészek közé a bohócokat is; az akrobatákat és az orfeum büvészeit, hogy kórikummal tetézzék az életet, amely nem parancsolója, de anyaga a művészetnek. Ebben művészi felszabadulást látunk. A lírikus sűrű rózsasajtolt trillió rózsából, a humorista pedig addig süriti az anyagát, míg az életet elvesztjük a szemünk előtt, oly tömör bódítékot nyújt, amely csikland és nevetőgörcsre ingerel. Az új humor is szimbólum. Nem az élet visszfénye, de az életkórikum java, méze és tejföle. Egyforma vivmány mind a kettő. Hogy a kacajnak tele torokból szabad sikitani és a színeknek teljes lángolással szabad rikitani. A régi színházi kacaj fa-hangu volt. Elhangzott nevetések visszacsendülése. Ma a kacaj hangos, olyan, aminőt az életben sohasem hallunk, a szín zengő s a mező piros foltjai sápadtak Szinyei-Merse bátor, harczias pipacsai mellett.

Hevesi Sándor a »családi komoediá«-jában ezen az uton halad. Bizonyára járt — kevesek által járt — ösvényen. Négy apa és négy, fiu kaczagató össze-visszaságával egy keményen megkonstruált, európaián-előkelő vigjátékot ad, amelyből kitűnik a család minden visszássága és kedvesége. Mert ez a lázadó csak formában és tónusban az. Érzésben ó-konzervatív. A családot tiszteli, a házasság szerinte szent és bölcs dolog. Minden zavar csak abból keletkezik, hogy az apa valaha, huszonnégy évvel ezelőtt, nem vette el a nőt, akit szeretett és minden zavar megszűnik, mi-helyt az apa megkéreti a nő kezét s a saját fia, mint egy pap, megáldja a kései frigyét. A fiu is apa. Neki is be kell látnia, hogy helytelen, vagy inkább esztelen dolgot művelt, midőn egy férjes nőt ajándékozott meg gyerekkel. Három ily párhuzamot látunk még: apa és fiu között. Az apák, a törvénytelen és ál-törvénytelen gyermekek sokadalma dialektikus erővel illusztrálja az író mondanivalóját, egyik ember, egyik epizód megérteti a másik embert, a másik epizód és mindezeket tul van egy igazság, amit az író nem mond ki, csak éreztet, a darab mögött és fölött lebegtet. Közben pedig nevetünk. Szabad, féktelen, farsangi nevetéssel. A szereplők egy asztalnál ülnek, mint a családtagok. Idegenül bámul egymásra a sok apa és fiu. Hevesi Sándor humora nem a kedélyből fakad. Az ő nevetése az okos ember nevetése, aki látja, hogy az emberek fölösleges bajokat okoznak maguknak, érzi, hogy az alakjai nem

tudják azt, amit ő tud s ő sokkal-sokkal okosabb náluk.

Végeredményben konzervatív darabot írt. *Shaw* esz-kozeivel egy *Shaw-ellenes* vigjátékot. A vigjáték keretei és rekvizitumai ódonak, csak a tartalom új és az alakok hipermodernnek. Ilyen az a kékharisnyás leány, aki bátran elmegy a kedvese lakására és ott formálisan megkéri a fiu kezét. A lány bizonyára szereti *Shaw*-t, de a szerző is. Egyik alakja a gőzfürdőből jön. A pinczér a hallban elmeséli, hogy egy liften lett apává. Ezek a színek és az ötletek, a dialógus hideg, bámulatos biztonsága — dicséretképpen mondjuk — *Shaw*-ra emlékeztetnek. A humoráról pedig eszünkbe jut *Bunbury*, aki felmutatja azt a sárga koffert, amelyben valaha régen megtalálták egy pályaúdváron. *Hevesi* Sándor diszkrétan felhasználta a kész formákat. A darab bölcsője két modern óriás között áll, a *Bunbury* írója és *Shaw* között.

Azt kérdezik, hogy alkotás-e? Mindenesetre sikerült vigjáték, egy író briliáns munkája, aki kellemes, kedves és mulatságos. Azt kérdezik, hogy élnek-e az emberei? Estére kigyulladnak újra a villamoslámpák s akkor a színpadon, vásznak, drótok, czérnaszálak között mozogni kezdenek és az egymáshoz való viszonyban csakugyan élnek. A vérükre vonatkozólag azonban a kritikus nem nyilatkozik. Lehetetlen volt vér-analizist csinálni. Az alakok drámai tényezők, viaszbabok. Ezeknek pedig nagyon nehéz a vérét venni.

Lehotai.

ZENE.

Suzanne titka. A szmoking operaképevé lett. A germán hősök, keresztény lovagok, exotikus királykisasszonyok és verista parasztleányok méltán irigykednek sikerére. A protektora: Hermann Wolff-Ferrari. A neve szinte szimbóluma a muzsikájának, amely félig német, félig olasz. Ő maga rajongója régi divatoknak és fakult szépségeknek. Egy álmodozó. Goldonitól kér szöveggönyvet és vérbeli kamaramuzsikus tehetségével — szimfóniát és operákat komponál. A szimfóniából persze kamaraszimfónia lesz, az opera pedig aktuálisá teszi a kamarajáték stílusát az énekesszínpadon. A technika új eredményeinek ravasz ismerésével, elmúlt idők zenéjébe gubózza be magát. Vigoperát ír. Segítségért, miként Strauss Richárd, Mozarthoz fordul, de több sikerrel, mint Strauss Richárd. És több alázattal és rajongással is. Komponál Mozart modorában... és komponál Rossini modorában... Rajong az archaizmusért. A »Suzanne titka« című egyfelvonásos — az Operaház első premiérje — teli van monológokkal. A szereplők minduntalan »félreszólnak«. Régen dolgoztak ilyen naiv technikával. De hogy régen így dolgoztak, ez teszi kívánatosá számára a librettót. A vigopera kérdéseinek újabb megoldásai között — mégis — Wolff-Ferrari a legjobb: Segítségül hívta Mozartot. Kissé precíus modora bizonyára sehol sem fejeződhet ki olyan maradéktalanul, mint a zárt formák mindennél fontosabb eszményi tökéletességében és egy zene sem rezonál lelke megrezdüléseire finomabban, mint Mozarté, amelyhez hasonlóan az övé is latin grácia, esprit, elegancia és alig észrevehető, éterien finom német szentimentalizmus szerencsés és ritka vegyülete. Ebben a zenében a dühös kiáltások is választékosak és a cigarettáfüst is a taktus pontos betartásával száll. Wolff-Ferrari Paquin-toalettbe öltöztette Rosalindát és szmokingba Almaviva grófot. Így oldotta meg a modern vigopera kérdését.

f. gy.

Szentmiklóssy Bankó nótái. A népdalgyűjtőknek száz év múlva jobb dolguk lesz. Nem kell majd faluról-falura járniok és pikulástól, dudástól, furulyástól számon kérni dalos elődök örökségét, nem kell gramofon-fólvételeket készíteni a gyűjtés hitelességének igazolása végett és nagy filológiai készültséggel látni hozzá az összegyűlt anyag feldolgozásához: a nép legkedvesebb nótái ma már megjelennek nyomtatásban és szerzőjüket nyilvántartja a zenekritika. Minden esztendő dus termést hoz és Szentirmay Elemér, Dankó Pista, Fráter Lóránd, Dóczi Imre, Pap Zoltán stb. daloskönyvei mellé új kották kerülnek. Köztük bizonyára a legkiválóbbak közé tartoznak a Szentmiklóssy Bankó gömöri nótái, amelyek három füzetben most jelentek meg a Bárd-czég kiadásában. Üde, közvetlen, őszinte, keresetlen, egyszerű érzéssel teli nóták ezek, szívből fakadók, szívhez szólók, szerelmesek. Valahol messi vidéken születhettek, akáczillatos estéken. Mialatt tul az Operenczián dühös és elkeseredett harczok kavarták fel a zene birodalmának békéjét, Gömörben valaki régi szomorúsággal énekelte: Nem tudok én nézni nyiló rózsakertet, Az én utamon csak szuró tövis termett. És a nótát utána dalolta félország. Ha zenei forradalmak harcaiból kifáradtan érkeznek haza, hölgyeim és uraim, álljanak meg, kérem, egy perczre e dalok mellett és nézzenek reájuk szeretettel. Félország sirvavagadása tapad hozzájuk.

Művészet.

Lakásművészet.

Az Iparművészeti Társulat lakásművészeti kiállítása — meg vagyok róla győződve — sokkal fontosabb és jelentősebb, mint minden fajta egyéb kiállítás, amelylyel a tulbuzgó magyar művészeti élet egyáltalában szolgálhat. Ez a legfontosabb és legelső sorban figyelembe veendő kérdés: az iparművészet s ebben is a lakásművészet kérdése, amely a manák tisztultabb és főleg józanabb felfogása szerint messze megelőz mindent, amit az ugynevezett grand art mutathat; a huszadik század második évtizedében egészen határozottan az iparművészet a grand art s ami egyéb dolog körülötte és mellette történik, az mind vagy őt támogatja és feléje törekszik, vagy pedig mellette bizonyos türt helyzetben vegetál és csak utána jöhet tekintetbe. A modern művészet kérdése tulajdonképpen az iparművészet kérdése immár és hamarjában nem tudok művészeti jelentéget, amelyet nagyobb örömmel, szivesebben üdvözölhetnék. Mert az iparművészet imponáns előtérbe lépése nemcsak azt jelenti, hogy a művészet egy naturalisztikus és merőben fényűző kirándulás után visszatért a dekoráció egészséges útjára, az iparművészet fellendülésének sokkal nevezetesebb és mélyrehatóbb következményei, jobban mondva nevezetesebb és mélyebb okai vannak, amelyek nem par excellence művészeti, hanem a kor lélektanára vonatkoznak és sokkal frissebb, sokkal elevenebb zománcot adnak a művészet és az élet viszonyának. A művészet, amely éveken keresztül a l'art pour l'art arisztokratikus hidegségével büszkélkedett, ismét megtalálta a maga tulajdonképpeni tárgyát: az embert s a maga tulajdonképpeni feladatát, azt, hogy hozzá kell simulnia az emberhez és szebbé, vidámbábbá kell tennie az életet. A művészet sokkal, igen sokkal szociálisabb lett, érthetőbb és természetesebb, már nem kapkod az intellektuelek finom lelki játékaik után, hanem oda áll, ahol a legnagyobb szükség van reá, a hétköznapi életbe s a minden napot akarja felékesíteni a maga szépen viruló virágaival. Az iparművészet vezetőszerepében nem lehet kételkedni, ha az egész világ artisztikus életét veszszük szemügyre s abból hámozzuk ki a megállapításokat, de nagyon érdekes ennek a legmodernebb mozgalomnak az eloszlása nemzetek

s illetve az egyes nemzetek művészettörténeti multja szerint. Ma az iparművészet dolgában az angol s azután a holland és a német szellem vezet, szóval a germán faj, a grand art továbbfejlődése pedig majdnem teljesen Párisra szorítkozik, Páris az élettől elvonatkozott művészet mentsvára s egyszerűsége az egyetlen terület, amely ellene tudott állni a modern iparművészeti elvek ostromának, amelyben a Lajosok korának és az első császárságnak minden iparművészeti czopfja Loreley-dimenziókat ér el. Ez egészen természetesen a tradíciók dolga, a hajdani nagy stílushoz nem mernek hozzányulni a francziák és nincs is szívük hozzá. Az angolokat és a németeket nincs ami ilyen módon megkösse s ők éppen ezért voltak képesek megcsinálni a maguk iparművészetét a maguk feje vagy — és ez sokkal jobban megfelel a tényleges állapotnak — a maguk kényelme szerint. Az ő iparművészetük teljesen a hasznossági és célszerűségi szempontok szerint fejlődött ki, mert nem voltak a multjukban tradícionális ornamensek, műtűyrkék és izléstelenségek, amelyeknek feláldozása áldozatot követelt volna tőlük. Nyilván ez a negatív előny az alapja az angol iparművészet modern nagyságának. Én azonban tudok már egy igen talentumos nemzetet, amelynél szó sincsen fékező tradíciókról, amely előtt semmivel sem kevésbé szabad az ut, mint volt az angolok és németek előtt s nagyon szeretném tudni, hogy miért nem irhatom én ennek a nemzetnek ezerkilencszáztizenegy novemberében rendezett lakásművészeti kiállításáról azt, hogy ezen kiállításon örvendetes bemutatásra került a magyar lakásművészet?

Mert ezt az egyet igazán nem irhatom. Nem azért, mintha ez a kiállítás nem volna jó, vagy mintha holmi magyar manirok után áhítoznék, aminél semmi sincsen tőlem távolabb. De tagadhatatlan, hogy ezeknek a jól vagy kevésbé jól sikerült interiőröknek az ötletei nem minálunk hajtottak ki először, hanem csak gondos és a külföldi fejlődést pontosan szemmel tartó szakkbelleknek az utánérései, jól megtanult idegen elveknek, idegen ideáknak a visszaidadásai. Magyar emberek alkotása, de idegen élet léktet benne, angol vagy német családoknak a mindennapja. Ezek a szobák úgy keletkeztek és fejlődtek, amint odakint a külföldön az emberek tényleges élete és létezése megkívánta, a székek hajlása, az ágyak méretei, az asztalok formái valamennyien idegen emberek testéről és lelkéről vannak lemerve, idegen nációk idegen kultúrája beszél belőlük. Ismétlem: ez a megállapítás korántsem akar a kiállítás tervező művészeinek valamit a szemére hányni és bárcsak akarhatnám ezt a szemrehányást. De nem akarhatom, mert ők nem okai semminek, ők igen dicséretes eredménnyel megcselekedték azt, amit az adott körülmények között tenniök lehetett és tenniök kellett. Itt az élet a hibás, a szegény és kulturátlan magyar élet, amely a maga soványságában nem tudott artisztikus formát adni a maga környezetének. Ez az élet nem volt annyira intenzív, hogy a butorai, a lakása, a környezete az ő képére és hasonlatosságára fejlődhetek volna s így a milió vagy külföldi arcot öltött, vagy pedig a parasztság diszitó motívumaiban élte le magát, amit a mostani kiállítás magyarkodó kísérletei eléggé bizonyítanak. Maga a magyar ház ebben a pillanatban még csak kaszárnya, a lakás pedig szükséglakás, szegény magyar szándéku tervezők mit tehettek volna egyebet, mint hogy külföldi példára teremtenek artisztikus otthont azoknak az embereknek, akiknek az élete idáig nem volt annyira artisztikus, hogy otthont teremtetek volna maguknak. S ezért sincsen az én szememben ennek a kiállításnak magyar levegője. Szegények vagyunk, de legalább egészen rosszul élünk. Ennek a szegénységnek, ennek a rossz életnek a következménye, hogy az Iparművészeti Társulat kiállításának artisztikus szobái nem lehelhetnek magyar levegőt s ezen a bajon nem is segíthetnek azok a nagyon szimpátikus tehetségek, akik annyi szeretettel és hozzáértéssel foglal-

koznak a lakásberendezés elsőrangu problémájával. Ezen csak az élet standardjának emelése segíthet, a nyomorult, istenáldotta pénz és a gazdasági viszonyok, amelyeknek jobbrafordulásától függ az egész magyar élet felemelkedése s vele együtt minden, ami szebb, előkelőbb, nemesebb életformákat von maga után. Ha nem háromszobás bérlakásokban fogunk lakni, ha mindenkinek meglesz a maga háza, akkor ez a ház bizonyára vára lesz a magyar izlésnek, művészetnek, akkor a magyar lélek, érzés és temperamentum majd magyarrá formálja a lakásművészetet is. Addig ezek idegen földbe ültetett pálma, amely imponáns levelekkel, de hazátlanul vegetál, bármilyen szorgalmasan ápolgatják is a magyar iparművészek, akik közül ez alkalommal *Fehérkúti Bálint, Meller Dezső, Thoroczkai-Wigand Ede, Lesznai Anna* neveit tartjuk elsősorban felemlítendőknék.

Jean Preux.

A hetvenéves Schulek. Az építőmesternek, aki elért a hetedik évtized végére, a magyar társadalom és a magyar művészet teszi a fejére a koszorút s ezzel betetőzi azt a hatalmas, tömör épületet, amely Schulek Frigyes élete munkája. Ez az ünnep, ez a babérkoszorus emlékezés úgy hat reánk, mint valami hatalmas czáfolat, amely a létezés és a diadal tényével mond ellent másoknak, olyanoknak, akik szomorúnak, siratnivalónak, tragikusnak fogják fel megöregedett építőmesterek sorsát. Pálya talán nincs szebb, külső vonatkozásaiban és formáiban imponásabb, mint az övék és nincs olyan se, amely több reményt és több késő bánatot rejtene magában. Irások elporladnak, szavak elhangzanak, tettek emléke elmulik, de a kövek, melyeket az építőmester hosszú élete folyamán egymásra hordott, mereven és szilárdan megmaradnak, mint egy diadalmas vár, mint egy fenyegető felkiáltójel. Az idők és emberek változnak, de az építőmester munkája ugyanaz marad s maga éppen olyan felelős érte hetven esztendő multján, mint volt a bokréta-ünnepkor. A fiatalság, amely utána jön s amely kegyetlen, bíráló szemmel nézi a tegnapi alkotásait, elbukthatatja, mintha csak ma kapaszkodott volna fel arra a magaslatra, amelyen hetven esztendőskorában áll. Nagyon szép és nagyon örvendetes, hogy Schulek Frigyes hetven esztendőskorában újabb bokréta-ünnepet ültetett gáncs, irigykedés, ellenhatás nélkül, joggal fogadva azt az elismerést, amely az élete munkáját megilleti. Az ifjuság, amelytől Solness rettegett, nem temette maga alá a presztizsét, hanem meghajolt előtte és szívesen ünnepelte, mert tudta, hogy önmagát ünnepli; hetven esztendő igazán gyerekidő annak az embernek, akinek az alkotásai mindig fiatalok maradnak.

IRODALOM.

Az alerion-madár vére.

— Cholnoky Viktor új könyvéről. —

I.

Egy régi kereszties vitéznek a szemébe hullott egyszer a daloló madár három csepp vére és most az ő unokáit, az ő álmokat látó, betegszívű unokáit keltegeti életre ebben a könyvben a késő utód, akit ha Maupertuis-nek vagy Amanchich Trivulzionak hívnak is, mégis csak Cholnoky Viktor marad.

Lirikus, akit csak az önmagával való vonatkozásaiban érdekelnek a dolgok, de ez az én olyan gazdag, érdekes és szimpátikus valaki, akiért érdemes zavarba jönnie a pedáns kritikusknak és kissé konsternálva válogatni a kényelmes

megállapítások között. Az Akadémia nagy boltjában azonban aligha vannak olyan fókók, amikben simán el lehetne helyezni ezeket az írásokat. Mikor az ember már-már örvendezve akarná kimondani: novella, — akkor fordul egyet a hang, a történet, maga az író és egyszerre úgy látjuk, hogy aki az előbb még az alerion-madár tarka tolláról beszélt, az most meghegyezi ezt a tollat és a szívébe mártja, mert erről a furcsa szerszámról a tinta leperog. Csak vérrel fog. És amíg egy negyedórával ezelőtt még egy materialista kemény és megdönthetetlen szavai neheztedek a lelkünkre, most egy réveteg, csodákba néző, fátyolos szemű poétával állunk szemben, akinek nemcsak azért olyan káprázatos a fantáziája, mert közel hajtja a fejét a papiroshoz. Érezzük, hogy itt túl a miopián, túl a természettudományon és mindenféle komolyan és — éppen most — olyan haszontalanul megállapított valóságon, egy transzcendentális világ titkából hozott fotográfiákat tart elébünk valaki, egy vakmerő és a lehetetlent megkísértő utazó.

Nevetések és könyvek között nincsenek többé ellentétek, csak kapcsolódások. Heine néha úgy beszél, mint asszizii Ferencz és Don Quijoténak édes testvére lesz Falstaff. És most már ez a természetes, a magától értetődő, nem a szembeállítás, mert minden sugarat egyforma színekre bont föl a prizma és végeredményében egyformán érthető vagy érthetetlen minden, Laád doktor emberkéjének filozofálása csakugy, mint Sancho Panza elborulása az üres kocsonyástól fölött. Az álom nem mindig ott kezdődik, ahol a valóság végződik, az élet dolgai nagyon összekeveredtek az utóbbi husz-száz esztendő alatt az emberek lelkében és a lehetetlenbe való átbillenés nemcsak a pointe-ot jelenti.

Félek, hogy a matematikusoknál pontosabb eredményre jutnak azok, akik lehunyt szemmel nyulnak bele a világ zűrzavarába, akik nem okoskodnak, csak álmodnak, mert szemükben ott ég fátyolos pirossága az alerion-madár kiontott vérének.

II.

Ebben a könyvben csak egy egészséges emberről van szó, de annak a völgyben felejtett filozófiáját is megeshi egy szegény medve és — megdöglik tőle. Az Ofélia-szanatórium megálmódója a ragadós egészségtől akarja megmenteni a jövő század embereit, akik már fejcsóváló komolysággal fogják megállapítani az utolsó beteg diagnózisát: Tabes dorsalis. Már verseket ír . . . Schopenhauereket és Nietzscheket akar beoltani az emberiségbe, amely nem bírja ki az életet betegség nélkül. A Laád Bulcsu emberkéje pedig, aki ott él a koponyacsontja mögött, szomorkás mosolylyal végzi a hitvallást: Nem más az élet, csak művészet. Vagy, hogy egy elkoptatott szót használjak: irodalom. A kicsiny ember a nagy emberből nem jöhet másképpen ki, csak a lira révén. Ami tárgyi, ami objektívum, ami az igazi lényeg, az beft marad. Mert szüz akar maradni és szüz is marad. A homunkuluszt, a kis embert, öreg, bizd rá az írókra, festőkre és képfaragókra. Azok elég embertelenek, hogy kidobják magukból az agyuk hónapos lakóját . . .

És végül Amanich Trivulzio, aki a Kökküregén kán hamis fogait hordja a szájában és egy szatirikus, keserű nevetésü bölcs kiábrándultságát a szívében. Az üvegszemű mesehős, az egyetlen ember a világon, aki még könyezni tud; Benvenuto Cellini, aki 1610-ben született és a Simplissimusba írja a memoire-jait.

Aki egyszer összekerült ezekkel a különös emberekkel a Fürgéné csapszékében, ahol a faggyugyertya dárdalángja és a kis mécses széles tüzzászlójának fénye mellett hangzik el a legszebb ismertetés Shakespeare-ről és Cervantes-ről, aki egyszer találkozott a grobba szerelmes lovaggal egy józsefvárosi kis kocsmában, mikor nevetéssel próbálja takargatni az okosságát és a könyeit: az nem fogja elhanyagolni ezt az ismeretséget.

III.

Azt talán mondanunk sem kell, hogy ez a geniális polihisztor a legelső magyar íróművészek közül való. Ezt már az első könyvével igazolta.

Most még csak arról kell beszámolnunk, hogy *Az alerion-madár vére* még a *Tammuz* után is hozott meglepetéseket. Ennél nagyobb dicséretet nem tudunk róla mondani, mert ez volt a legnehezebb dolog, amire *Cholnoky* Viktor vállalkozhatott. És a kritikus jóleső örömmel jegyzi ide, hogy ez sikerült neki.

Kárpáti Aurél.

Földéhség.

Tizenkilenc éves szívrrel szerelmes verseket ír az ember. *Neményi* Bertalan tizenkilenc éves fejjel szociológiai és nemzetgazdasági tanulmányt írt. Így cselekszenek azok, akik előbb fedezik fel a fejüket, mint a szívüket. Pedig *A magyar nép állapota és az amerikai kivándorlás* című munkában meglehető nemcsak az író esze, hanem a szíve is. Mert csak a nagy szeretetnek vannak nagy elhatározásai és *Neményi* munkájához akkora elhatározás kellett, amilyen csak ritkán születik meg ebben az országban. Nemcsak a tárgy rendkívüli volta miatt hiszszük ezt. A magyarországi kivándorlást annyian és oly sokféleképpen megénekelték már, hogy a téma közhelynek látszik, melytől idegenkedve fordul el a komolyabb törekvés. Minden tucatzpolitikus a kivándorlásokozta vérvesztéséből merítette legszebb frázisait. Tíz év óta tart ez a szavalás és műkönyvezés de *szépet* ez idő alatt csak *Kiss József*, *okosat* csak *Neményi Bertalan* tudott írni erről a témáról. Mellékes, hogy az Akadémia dicsérettel tüntette ki *Neményi* munkáját. A könyvnek nem árt ez a stigma s az író komolyságából mit sem von le, hogy csak tizenkilenc éves volt, amikor az Akadémia észrevette.

Neményi a kivándorlás végső és legfőbb okát a földéhségben látja. Ezt az okot észrevették már mások is, de csak nagyon kevesen tudták a kivándorlás és a földéhség közt az okozati összefüggést oly meggyőző erővel, annyi tudományos felkészültséggel kimutatni, mint *Neményi*. Fejtegetései ellenállhatatlan erejűek s hatásuk alá kerülve, érezzük, hogy a magyar politikának ezidőszerint nincs és nem is lehet sürgősebb teendője, mint a *Neményi* által orvosszerül ajánlott belső kolonizáció. Szinte szenzációs és nemzetgazdasági szempontból kiváló jelentőségű az a fejtegetése, melyben kimutatja, hogy a kivándorlás nemcsak következménye, de okozója is a kedvezőtlen gazdasági állapotoknak. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy a kivándorlás nemcsak hogy nem javítja, de határozottan rontja a gazdasági viszonyokat s csak újabb és erősebb lökéseket ad a kivándorlás folyamatának. Nem ösmertethetjük itt ennek a gazdasági elméletnek utját és kialakulását, csak annyit jegyünk meg róla, hogy e paradoxonnak látszó felfogás megingathatatlan gazdasági igazságnak látszik *Neményi* beállításában és megvilágításában.

Csillapítanunk kell a parasztság földéhségét, ha nem akarjuk, hogy gazdasági állapotaink még rosszabbra forduljanak. Ez a vezetőmotivum vonul végig *Neményi* könyvében, mely csalhatatlan forrásmunkául szolgálhat mindazoknak, akik a kivándorlás okaival foglalkoznak s e mizéria enyhítésére komolyan törekszenek. A szenvedély, mely idegenbe viszi népünket, ösmeretes már. E szenvedélyben nem kell okvetlenül a meggazdagodás vágyát látni. Mert a földéhség a föld szeretetének is eklatáns bizonyítéka. Amit szeretünk, azt a magunkéknak akarjuk tudni s a földéhség is ennek az emberi sajátosságnak a megnyilatkozása. A paraszt szereti ezt a földet, tehát birni is akarja azt, amit szeret. *Jakob* hét évig szolgált *Lábánnal*, hogy feleségül kaphassa *Ráchelt*.

A magyar paraszt évekig szolgálja Amerikát, hogy a magáé-
nak mondhasa a magyar földet. Nem baj, hogy az önző
agrárizmus önzéssel, haszonleséssel vádolja meg a parasztot,
amiért itthagya hazáját s oda megy, ahol jobbak a munka-
bérek. Aki nem agrárius, jól tudja, hogy a hazaszeretet viszi
ki az országból. A haza nem adja oda magát önként a parasztnak,
tehát megvásárolja őt. Mert a hazát szeretni nem
agrárius-privilegium. A parasztnak is joga van hozzá. Hogy
a joga kívül lesz-e ereje is? Neményi könyve kötelességünk
teszi, hogy a magunk erejével is legyünk a paraszt segítségére
abban, amit a saját erejével nem tud magának kiverekedni.

Lynkeusz.

Lévay József. A miskolci irodalmi ünnep, melyen az agg
Lévay Józsefet tisztelte meg a mai irodalom, romantikus re-
génybe is beillenék gyönyörű epizód gyanánt. Régi idők itt-
maradt költője Lévay József: a vén Simeon, aki vár valamit,
aki reméli, hogy valóra válnak majd szép tökéletességben a
mult idők költőinek »szent örületben« szövétt álmai a köl-
tész nagy nemzeti hivatásáról, nagy átalakító, reformáló
erejéről. Lévay József költészetének fája még a poéziskedvelő
régiesztendőkben gyökerezett, sudara, ágai azonban benyultak
a mi napjainkba is. Ez a fa nem változott meg soha természetben,
nem hajtott új ágat idegen ojtásból. Lévay — boldog költő! —
máig megőrizte lelkében azokat a római egyszerűségű, szelid
hangulatokat, amelyek a régebbi költeményekben még az
érzéseket is józan bölcseséggel hűtötték le. Arany János,
Tompai Mihály költészetéhez hasonlatos a Lévay Józsefé s ha
most már nem is a »ma«, nem is a »holnap« költészeté ez, mégis
érték marad irodalmunk számára, mert igaz szívből fakadt
és megéri szívünket, lelkünket az érzések nemességével,
közvettségével.

Mikszáth Kálmán. (Írta: Gyöngyösi László.) A szerző
maga is csak vázlatok, apró följegyzések gyűjteményének
nevezi könyvét, amelyben a nagy palócz jellemező adomái,
élete kisebb eseményeit, szóval: a róla keringő szájhagyományt
kivánja megmenteni a feledéstől. Egy eljövendő Mikszáth-
életrajz írójának hasznos forrásmunka lesz ez a könyv, amely-
ben sok érdekes és értékes megfigyelés is akad a sok gyenge és
naiv följegyzés között. Legfőbb baja a könyvnek az, hogy
Gyöngyösi, aki Mikszáth mellett élt pár esztendőig s még
1886-ban minden rendszer nélkül, pongyolán dobta papírra
jegyzeteit, most, mikor könyvformában adja ki azokat, nem
vette magának a fáradságot, hogy kissé rendezze a történetek
kusza összevisszaságát. Nagy emberekről sem szabad min-
dent megírni, azoknak az életében is vannak érdektelen, semmit
sem jelentő momentumok, amik minden emberrel közösek s
amik éppen ezért nem lehetnek jellemzők. Mindamelllett azon-
ban, mint fentebb már említettük, Gyöngyösi mégsem vég-
zett haszontalan munkát, mert könyvében a sok ocu, közt
sok tiszta szem buza is akad s így megérdemli, hogy komo-
lyan lapozzuk végig.

KÖZGAZDASÁG.

Kitüntetések. Aki az eseményeket oknyomozó szemmel
nézi, az könnyen megállapíthatja az okozati összefüggést a
magyar gazdasági viszonyok fellendülése és a legutóbbi évek
kitüntetései között. Minden kitüntetés mintha percés távol-
ságokat jelentene azon az uton, melyet iparunk és kereskedel-
münk befutott, míg fejlődésének mai pontjához eljutott. Azt
a két kitüntetést, melyről az elmúlt héten adott hírt a hivatalos
lap, szintén az ipar és kereskedelem egy-egy stációjának kell
tekintenünk. Müller Józsefnek, az Ujlaki Téglai és Mészégető
r.-t. vezérigazgatójának a magyar nemességet adományozta a

király ujlaki előnévvel. A kitüntetés Müller vezérigazgatónak
azokat az érdemeit honorálja, miket a magyar ipar terén szer-
zett. A másik kitüntetés Klein Berthold budapesti nagykeres-
kedőt és fővárosi bizottsági tagot érte, akinek a király az udvari
tanácsosi méltóságot adományozta. Mindkét kitüntetést őszinte
örömmel fogadták az ipar és kereskedelem előkelő köreiből,
ahol a két férfi érdemeit ösmerik és nagyra becsülik.

Az »Anker« élet- és járadékbiztosító-társaság (Magyarországi igazgató-
ság Budapest, VI. ker., Deák-tér 6., Anker-palota). 1911 október havában
benyújtott a társaságnál 875 ajánlat 6,934.624 K biztosított összegre
és kiállított 838 kötvény 6,500.374 K összegre. Díjak fejében bevett a
társaság 1,902.554 K-át, elérés és elhalálozás folytán kifizetett 717,908
koronát. A január—október havi időszak alatt benyújtott 9878 aján-
lat 77,704.517 koronára és kiállított 8644 kötvény 67,777.098 koronára.
Ugyanezen időszakban díjakért 18,168.182 koronát vételezett be a társaság
elérés és halálozások folytán pedig 16,777.060 koronát fizetett ki. A tár-
saság vagyona 1910 december 31-én 195 millió korona, biztosítási
állomány 598 millió K, halálozások és esedékesség vált elérési biztosítások
folytán a társaság fennállása óta 405 millió koronát fizetett ki.

HETI POSTA.

Ali. Formátlan. Pedig a forma éppen nem másodrendű.
K. I. Versekre nincs más válaszuk: vagy kiadjuk, vagy
eldobjuk. Hallgatás is felelet.

Kecskemét. Sch. M. A novellát kissé megfésüljük s kiadjuk.
A másik két munkát postára tettük még hetekkel ezelőtt. Ha
nem kapta meg, nem a mi hibánk.

Tanitónó. A kíváncsiság nem akkora bűn, hogy szépen
kérni kellene miatta. Ime a névsor: Syrion = Lovik Károly,
Paganel = Cholnoky Viktor, Maximus és Maitre Jacques =
Bródy Miksa, Lynkeusz = Wallez Jenő.

Budapest. F. E. Mindenben aláírjuk a feleletet, melyet
önmagának előlegezett. Ha mint orvos is ilyen jól állapítja
meg a diagnózisokat, megjósolhatjuk, hogy önből külön-
b orvos lesz, mint költő.

Budapest. T. E. A reklamált kéziratot nem kaptuk meg.
Levelek írására nem vállalkozunk.

Komor. Az az üzenet nem önnek szólt. A kérdéses novella
eddig nem érkezett be hozzánk.

Nem közölhetők: Sztrájk, Ábránd, Interieur, Legények
dala, Ha én sirok, Sári.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Aki egy beszélőgépet vagy zenélőművet akar vásárolni, az hozassa meg azonnal
Richter F. Ad. és Tsa. kir. udv. és kam. szállítóktól, Bécs, XIII/1, Eitelberggasse 6—14.
(Ierakat: I., Opérngasse 16.) a gazdagon illusztrált zenélőmű-árjegyzéket. A beküldés
ingyen és bérmentve eszközöltek.

A Szt.-Lukácsfürdő orvosi szaktanácsa e napokban tartotta
ülését, amelyben Dollinger Gyula, Jendrassik Ernő, Kétly
Károly, Korányi Frigyes és Réczey Imre egyetemi tanárok
vettek részt. Az értekezleten tudományos szempontból felül-
vizsgálták a Szt.-Lukácsfürdő igazgatósága által előterjesztett
új gyógyberendezésekre vonatkozó tervszöveget és ennek kivételét
a szaktanács minden részletében jóváhagyta. A szaktanács
tudomásul vette a fürdő főorvosa, dr. Palotay Andor által elő-
terjesztett, az 1911. évi nyári évad folyamán kezelt fürdőven-
degekre vonatkozó statisztikát és elismerését fejezte ki a ki-
mutatott kitűnő gyógyeredmények felett. A fürdő főorvosa
külön jelentésben ismertette a gyógyfürdőkkel alkalmazott
rádiiumkezeléssel elért nagymérvű sikereket, amely jelentést
az értekezlet élénk tetszéssel fogadta. A folyamatban lévő új
berendezések még inkább növelni fogják a Szt.-Lukácsfürdő
évszázados kitűnő jóhíret, melyet a világ minden részéből
idezarándokoló, gyógyulást kereső betegek hálás elismerése
révén szerzett.

Egy látogatás Bérczi D. Sándor kézimunka-üzletében
(VI., Deseffy-utca 5.) minden takarékos hölgyet meggyőz
ennek a beszerzési forrásnak különös előnyeiről, ahol — a cég
saját házában lévén — minimális rezsije folytán a legjobb minő-
ségű áruk olcsón bevásárolhatók. Vidékre nagy képes árjegyzék
ingyen.

Ha csukamájolajról van szó, csak a Zoltán-féle lehet
gondolni, mert ez a legkiválóbb, miért is gyermek, felnőtt szi-
vesen veszi. Üvege 2 K.